

Фото Олександра Литвиненка

6 та 7 липня 2013 року "Країна Мрій" святкуватиме десятидень народження. І гостинно запрошує всіх охочих: на Співочому полі вириватиме найбільший етнічний фестиваль України. На сценах — справжнє розмаїття етнічної музики, а також традиційні та нові заходи, серед яких фестивальна ініціатива "В радісному і розумному тілі здоров'я". Словом, насичена програма подарує вам незабутні враження!

Де ти, державо українського слова?

Україна як національна держава сама себе не чує, сама себе не знає, а за такого стану ніхто за кордоном не буде надихатись любов'ю до перекладання й поширення її літератури.

Дмитро ПАВЛИЧКО

На Третньому міжнародному конгресі перекладачів польської літератури в Кракові (20.VI—22.VI цього року), де 350 учасників представляли 50 країн з усього світу, я почув тривожний голос видавців Польщі. Сказали: за останній рік в їхній країні видано 2000 книжок, із того 800 — це переклади з англійської мови. А скільки польських книжок за той же час видано англійською мовою у США та Англії? Спиталися й відповіли: "Аніскільки!"

Вони правду сказали, а я подумав, чи має Україна подібну статистику, яка свідчить про принизливу кількісну невідповідність між перекладами українською мовою англійських і взагалі іншомовних книжок і перекладами українських авторів англійською та іншими мовами. Не знаю такої статистики, але знаю, за інформацією ще з Другого міжнародного конгресу перекладачів польської літератури, який відбувся чотири роки тому, що Україна займає перше місце в світі за кількістю перекладених польських книжок. Знаю, що коли в Україні виходить десять—п'ятнадцять перекладних книжок із польської літератури, в Польщі видається перекладена з української мови одна книжка. У чому справа? А в тому, що в Польщі діє "Інститут польської книжки", державна установа, фінансована й керована Міністерством культури, яка знаходить по всьому світі перекладачів-полоністів (частина з них — це іноземці, випускники польських вищих навчальних закладів), планує для них та оплачує їхню трансляторську роботу. "Інститут польської книжки" — своє-

рідне міністерство експорту найважливіших літературних надбань Польщі. Це євро і долари з бюджету держави, що обертаються в світову літературну славу польського слова і народу.

Нема в нас подібної установи й, мабуть, не скоро буде. У зовнішній політиці України відсутня турбота про експорт української літератури, знань про українську національно-визвольну історію, про нашу духовність і культуру, про загальнолюдські, але тільки нам знані досягнення українських філософів, письменників, учених і творців мистецтва. За такий експорт у сучасному світі потрібно платити. Та в нашому державному бюджеті нема статті видатку на переклади й видання українськомовної книжки за кордоном. Ми експортуємо пшеницю й сталь, твариначі шкіри і деревину, залізну руду й хімічні товари, електроенергію і т. ін., але послідовно й принципово зневажаємо експорт своєї національної духовної енергії, яку презентує наша літературна творчість.

Та ось у Польщі, літературу якої перекладають на всіх континентах, досить добре знають у європейських країнах, звучить тривожна для полоністів-глумачів і для мене правда про наростаючу, загрозливу для польшизни глобалізаційну роль англійської мови в сучасному світі. Польські видавці визнають, що людство мусить мати якусь одну мову, щоб порозуміння між людьми з різних країн могло відбуватися в живому мовленні з метою налагодження вільного, мудрого, мирного, комфортного життя всіх народів на планеті. Польські видавці припускають, що такою мовою стає, чи вже майже стала англійська мова. Про

китайську вони згадали, але ієрогліфи тої мови навряд чи зможуть замінити звукові, неповторні структури європейських мов.

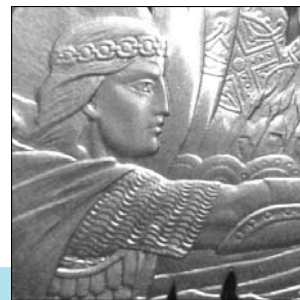
Подумаймо, польськомовна література, яка почалася з творчості Яна Кохановського та Миколая Рея (XVI ст.), співіснувала на початках із латиною, традиційно вживаною в юриспруденції, релігійному й літературному житті поляків, але, зрештою, вона перемогла латину, а поляки сформувалися як нація на основі своєї народної, рідної мови. Польські видавці порівняли сучасну, широковживану в світі англійську мову з латиною тих часів, коли народи Європи вже ставали націями. Що ж, може, треба подумати й про латину, ніби мертву, але насправді живу в науковій свідомості сучасного людства.

Само собою напрошується питання, чи справді людство на початку XXI ст. опинилося на порозі епохи, коли якась одна національна мова зможе стати настільки запотребованою для всіх народів, що всі вони захочуть її вивчати, знати, ставити на перше місце в своїх освітніх програмах, наражаючи рідну мову на заникання й повільну смерть.

Класики марксизму-ленізму пророкували прирештя однієї мови для всього людства. А що з того пророкування вийшло, знають підкорені російським царизмом і режимом комуністичних кремлівських вождів народи, які два десятиліття тому розвалили імперію Романових і Леніна-Сталіна, виступаючи насамперед проти русифікаційної політики білої і червоної Москви. Згадаймо, в Росії після приходу до влади більшовиків було офіційно зареєстровано дев'яносто три національні мови.

Закінчення на стор. 7

КНЯЗЯ ОСКОЛЬДА КАНОНІЗОВАНО

3

МОРАЛЬНИЙ ІМПЕРАТИВ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ

4-5

ПРОСВІТЯНИ ВОЛИНИ

10-11

ПИВНІ ТОЧКИ В МУЗЕЇ

13

ПЕТРО ПЕРЕБИЙНІС ПРО МЕЧ ДУХОВНИЙ

15

— Як виникла ідея зайнятися темою Аскольдового хрещення Русі? Що спонукало написати про це книгу?

— Я давно вже цікавлюся (десь із 1989 року) темою Аскольдового хрещення Русі. І деякі пробні статті починав писати і публікувати ще років 10 тому. Але щоб книжку почати писати... Нічого нового, по суті, я в ній не кажу, але з іншого боку, так багато недовомок і суперечностей у цьому питанні, що я дуже довго сумнівався, братися мені за це чи ні. Чи не буде це гординою? Чи не погіршу проти істини? Тому поки шукав матеріали для книги, намагався не читачеві щось довести, а для себе знайти відповіді. Чи справді був Аскольд християнином, чи при ньому відбулося перше хрещення Русі? І чи був він мучеником? Ці питання не давали мені спокою і в процесі написання книги.

Я не пропоную читачеві свої міркування, а більше цитую інших авторів, дослідників, богословів, які вже до нас відповіли на ці питання.

Один батюшка з Афона благословив мене і сказав: “Пиши цю роботу, тому що Іоанн Кронштадтський почитав князя Аскольда”. Це, напевно, був найважливіший аргумент, щоб я більше не сумнівався. Великою проблемою було знайти ці свідоцтва. Їх я відшукав у брошурі відомого київського професора Сікорського, присвяченій візиту святого праведного Іоанна Кронштадтського до Києва, яку було видано 1893 року. Там детально описується, що коли отець Іоанн прибув до Києва, він спершу відвідав Андріївську церкву, Володимирську гірку і потім особисто попросив відвезти його на Аскольдову могилу. “Відвідування першого кладовища християнських мучеників, — пише Сікорський, — справило на отця Іоанна дуже сильне духовне враження”. Коли він спустився у крипту та побачив гріб Аскольда, він почав голосно молитися до святого князя-мученика. Це була зустріч святого зі святим.

Мені весь час було страшно, і я запитував себе — чому я повинен про це писати? Я не вважаю себе гідним торкатися пам’яті наших перших святих мучеників. Але я не перший і, сподіваюся, не останній.

— Свою книгу широкому загалу Ви представили 15 липня, у день свята Покладення чесної ризи Пресвятої Богородиці у Влахерні.

— Це не випадково. Із літописів відомо, що хрещенню Аскольда передував військовий похід київського князя на Константинополь 860 року. Численне язичницьке військо русичів оточило столицю Візантійської імперії. Але після молебню та покладення святим патріархом Фотієм Ризи Божої Матері у море піднялася буря і потопила кораблі руського

Відбулася канонізація святого князя-мученика Оскольда

27 червня Помісний Собор УПЦ Київського Патріархату ухвалив рішення про канонізацію київського князя-християнина Оскольда (Аскольда)-Миколая, убитого язичниками 882 року.

Однією з підстав для розгляду питання про канонізацію першого київського володаря-християнина стала книга дослідника Сергія Шумила “Князь Оскольд і християнізація Русі”, яка була видана 2010 р. у київському видавництві “Дух і літера”. Після виходу цієї книги з ініціативи автора було проведено низку міжнародних наукових конференцій, присвячених 1150-річчю початкової християнізації Київської Русі за часів князя Аскольда. Зокрема такі конференції протягом 2010–2012 рр. відбулися в Чернівці, Києві, Ужгороді і Санкт-Петербурзі (остання за підтримки ЮНЕСКО).

За результатами цих наукових обговорень спочатку Священний Синод УПЦ МП рішенням від 28 червня 2011 р., а згодом і Священний Синод УПЦ КП рішенням від 13 грудня 2011 р. ухвалили постанови про відзначення 2012 року 1150-річчя заснування Київської митрополії за часів першого Аскольдового хрещення Русі.

Відповідно до рішень обох Синодів найбільших Українських православних Церков у 2012 р. у Києві відбулася низка науково-богословських заходів, у яких брали участь і науковці, і представники УПЦ МП та УПЦ КП.

Рішення Помісного Собору УПЦ КП про канонізацію князя-мученика Аскольда-Миколая стало таким собі підсумком багаторічних досліджень і узагальнень із цього питання.

Пропонуємо увазі читачів інтерв’ю з Сергієм ШУМИЛОМ, автором книги “Князь Оскольд і християнізація Русі”, ініціатором низки міжнародних наукових конференцій з означеної теми, завдяки яким і стало можливим нинішнє торжество з прославлення першого київського князя-християнина і мученика за віру православну Аскольда-Миколая, убитого від рук язичників.

війська. Вражені дивом, князь Аскольд і частина його воїнів охрестилися. На задку про ці події і було встановлено свято Покладення Ризи Богоматері.

За стародавньою дореволюційною традицією, саме цього дня, разом зі святом Покладення чесної Ризи Пресвятої Богородиці у Влахерні, відзначається пам’ять Аскольдового хрещення Русі, яке відбулося на 128 років раніше Володимирового хрещення.

— Цікаво дізнатися про родовід князя Аскольда. Він був слов’янином чи одним із тих варягів, які прийшли на Русь князувати?

— Однозначно ми не можемо сказати. Є кілька версій. Деякі літописи, зокрема Київський синопис, інші українські та білоруські літописи та польські хроніки стверджують, що князь Аскольд був останнім спадкоємцем династії князя Кия. Північні літописи пишуть про те, що князь Аскольд був прийшлим варягом. Був спочатку з Рюриком, потім відділився і став княжити в Києві.

У Несторовій “Повісті временних літ” пишеться, що він варяг. Але ж ми знаємо, що цей літопис не зберігся в оригіналі. Найдавніший список — це копія XIV століття, яка належала перу вже північних літописців. І ми не знаємо, наскільки “Повість временних літ” збереглася у своєму первісному вигляді.

Цікаво, що до революції відомий академік Шахматов відстоював ідею слов’янського походження імені князя Аскольда. Він вважав, що воно походить від річки Оскіл. Його підтримували й інші історики, які стверджували, що правильнішим буде написання цього імені так, як воно пишеться в Никонівському літописі та деяких інших — “Оскольд”. Тому що через “а” стали писати вже пізніші, північні літописці, у яких було прийнято змінювати “о” на “а”. Наприклад, Олександр — Александр, Олексій — Алексей і т. ін.

Радянський археолог та історик Борис Рибakov і багато сучасних учених також дотримуються теорії, що ім’я Аскольд походить від назви річки Оскіл, а та своєю чергою зберегла у найменуванні пам’ять про перебування тут скіфських племен скіфів.

І тому Аскольд — правитель скіфів. Подібно до того, як слов’янське ім’я Володимир означає “володар” і, можливо, є одним із різновидів титулу слов’янського правителя. Мож-

ливо, й ім’я Аскольд — це теж один із титулів скіфського правителя.

Але хоч би як там було, це лише наукові гіпотези. Для нас найважливішим є не те, ким був князь Аскольд — варягом чи слов’янином, а те, що він був першим київським християнським князем і мучеником.

— Задовго до рівноапостольного князя Володимира...

— Але, у жодному разі не можна применшувати значення Володимирового хрещення Русі. Ця подія стала епохальною для всієї подальшої історії Русі. Та якщо ми не знаємо як починався процес християнізації, що передувало ухваленню та утвердженню християнства князем Володимиром, то не матимемо повного уявлення і про подвиг самого Володимира і взагалі про християнство у наших землях.

Це особливо важливо зараз, коли ми переживаємо період неможливого повернення до православ’я, нового хрещення, після атеїстичного періоду історії.

Серед інтелігенції зараз модно відкидати християнство, долучатися до різних язичницьких традицій. До того ж, багато хто вважає, що християнство було насильно нав’язано Русі. Що до цього тут жили миролюбні язичники-слов’яни, які славили силу природи та язичницьких богів. Але прийшли “злі християни”, які почали вбивати язичників, вогнем і мечем нав’язуючи чужу грецьку віру.

Ми віддаємо заслужену шану пам’яті святого рівноапостольного князя Володимира, який остаточно запровадив на Русі християнство, але, не знаючи подій, які передували цьому, можливо, частково і сприяємо появі таких настроїв.

Якщо враховувати, що запровадження християнства почалося вже при Аскольдові й тривало ціле століття до Володимира, то виходить зовсім інша картина. Прийнявши християнство, князь Аскольд нікому свою віру не нав’язував. Християнська та язичницька громади співіснували разом. І язичництво поступово втрачало свої позиції на тлі християнської культури, писемності й просвіти. Із боку язичників це викликало закономірне озлоблення, неприязнь і ненависть, що загалом і призвело до змови проти князя Аскольда та правлячої християнської партії. Змовники запросили з Новгорода Олега, а

князя Аскольда обманом заманили у пастку й убили.

Як вважає багато істориків, у Києві відбувся справжній релігійно-політичний переворот, у результаті якого був убитий законний київський князь і на зміну йому прийшли язичники на чолі з Олегом. Усе це відбувалося на ґрунті антихристиянського терору. І виходить, що саме язичники були гонителями християнства.

Ця історія православ’я на Русі уподібнюється до історії християнства в Римській імперії. Як і в ті часи, Церква не припинила свого існування, незважаючи на гоніння. На початку X століття в диптиху Константинопольського патріархату згадується Руська митрополія, яка займає 61 місце. І це через кілька десятиліть після смерті князя Аскольда.

У літописах ми виявляємо, що у війську князя Ігоря половина воїнів були християнами. Традиція, закладена Аскольдом, збереглася і дала свої плоди.

І рівноапостольна княгиня Ольга приймала християнство не в чужому середовищі, а в природному і вже християнізованому. Як писав професор Михайло Максимович, без хрещення Ольги не відбулося б хрещення Володимира, але без хрещення Аскольда не відбулася б хрещення і Ольги. Княгиня Ольга виступила продовжувачкою місії князя Аскольда. І низка літописів вказують, що саме Ольга побудувала храм святителя Миколая на Аскольдовій могилі, щоб ушанувати пам’ять першого християнського князя.

— Тобто, можна говорити про три хрещення Русі: Аскольда, Ольги і Володимира?

— Цікава аналогія з цього приводу є в книзі протоієрея Льва Лебедева “Хрещення Русі”. Він пише, що таїнство хрещення здійснюється не однією дією, а трьома. Той, хто хреститься, тричі зрікається сатани, тричі поєднується з Христом і тричі занурюється у воду. Подібно до цього і Русь тричі пройшла цей акт зречення та тричі занурювалася у купіль хрещення. Уперше — при Аскольді, удруге — за Ольги і втретє — за Володимира. Проте не можна розділяти ці три хрещення. Це був один процес, який мав початок і завершення.

Для нас дуже важливо зберігати пам’ять і про перше, і про друге, і про третє. Тільки тоді складається цілісне уявлення про православну традицію Київської Русі.

— Чому Аскольда канонізовано тільки тепер, після 1130 років?

— Усьому свій час. Був період, коли на Русі особливо важливим було шанування князя Володимира, хоча до XIX століття йому не було навіть служби, як і княгині Ользі. А до цього і їхню пам’ять теж не особливо вшановували. Був навіть період, коли преподобних Києво-Печерських угодників не вшановували як святих. І лише митр. Петро (Могила) відродив це шанування.

Схожа ситуація була і з князем Аскольдом. У Іоакимовському літописі він називається “блаженним”, так само, як і княгиня Ольга. На це звертав увагу ще у XVIII ст. російський історик В. Татішев. І, мабуть, якесь церковне вшанування князя-мученика існувало, але, як пише історик, наступні покоління про це забули, і воно було втрачене.

І такі факти не поодинокі в історії Церкви. Ще на Помісному соборі 1917–1918 рр. святий Афанасій (Сахаров) відзначав, що багато праведників, яких на Русі в давнину шанували як святих, з часом стали шануватися лише служінням по них панахид.

Ми знаємо, що до революції існувала традиція церковного вшанування пам’яті князя Аскольда, щорічно 15 липня, на свято Ризопокладання у Влахерні, до його могили здійснювали хресні ходи, служили панахиди і водосвятні молебні.

На жаль, після революції 1917 р. ця традиція була втрачена. У наш час більш широкому шануванню князя Аскольда серед православних вірян завадило і те, що храм святителя Миколая на Аскольдовій могилі на початку 1990-х рр. влада передала у користування греко-католикам. До революції, наприклад, кожен православний прочанин вважав своїм обов’язком відвідати Аскольдову могилу, про це ми читаємо у російського історика Нечволодова.

З іншого боку, шанування князя Аскольда і в наш час існує. Мені довелося зустрічатися з православними вірянами, які його шанують і моляться йому як святому.

Таке вшанування є і серед ченців, і серед духовенства. Наприклад, був у Києво-Печерській лаврі отець Руф, який дуже глибоко шанував князя Аскольда як святого мученика. Більше того, відомі факти зцілень від різних хвороб за молитвами київського князя-мученика.

Ще раз зверну увагу, що до революції щорічно відзначали день пам’яті князя Аскольда й Аскольдового хрещення Русі. До його могили влаштовували численні хресні ходи. З особливою урочистістю відзначався 1000-річний ювілей Аскольдового хрещення. До речі, 2012 року виповнилося 1130 років від дня мученицької смерті князя Аскольда. У цей рік у Києві було проведено і УПЦ МП, і УПЦ КП науково-богословські конференції, присвячені пам’яті князя Аскольда. І слава Богу, що, незважаючи на всі перешкоди, вшанування князя Аскольда як першого нашого мученика відроджується в українському народі.

“Церковна православна газета”, № 15–16 (265–266)

“Українці” узурпували владу і наші конституційні права

Павло МОВЧАН, народний депутат України I–VI скликань:

— Ми зібрали багатьох депутатів попередніх скликань, які, за висловом Івана Зайця, є батьками не лише української держави, а й Конституції України, найвищого фундаментального документа, який був ухвалений у кінці минулого сторіччя. Цей документ, як стверджує Дмитро Дроздовський, “один із фундаментальних кроків у підведенні ризику” “під безстатусною Україною”. З появою Конституції ми формалізували дуже багато важливих речей, набули прав і обов’язків, можемо опиратися на цей документ завжди і повсякчас, апелюючи до всіх структур, включно з європейськими і світовими. Це дуже важливий момент, прийнятий 1996 року. Хтось дозволяє собі скептично ставитися до цього документа як до декларативного, але це — опертя України і її народу, який, сподіваємося, завершить будівництво держави. Час плине, проблеми залишаються, більше того — вони не вирішуються, не реалізуються у площині нашого конституційного права і конституційних засад. Ми видали працю Володимира Василенка “Війна проти української мови”, яку автор друкував у “Слові Просвіти”, систематизував і видрукував у популярному тижневику “Український тиждень”. А вже наступне число згаданого “Українського тижня” присвячене так званим “новоукраїнцям” або “новій спільноті “українцев”, це та спільнота, яка узурпувала сьогодні владу і наші конституційні права, робитиме все для того, щоб зірвати ті формалізовані речі, які мали б нас наблизити до Європи, до дому нашого буття. Чому наш форум завжди означений як форум на захист української мови? Важливо, щоб усі зрозуміли, наскільки це складна і довготривала операція, і мовне питання є фундаментальним питанням.

Робота над Конституцією тривала понад рік. Ніщо так не зворухило Верховну Раду, як 10 стаття, де зусиллям невеликого представництва від Народного руху України відстояли дуже важливий пункт, де російська мова віднесена і порівняна з мовами національних меншин через кому. Виявляється, що розділовий знак інколи вирішує дуже багато.

З нами працювала велика група правників і досвідчених депутатів, які брали участь у прийнятті незалежності, відстоювали її, незважаючи на те, що Народна Рада України нараховувала менш як 110 людей. Оця згуртованість, неймовірна непоступливість під час вирішення найважливіших

питань дала той документ, який є. Якість тих депутатів, їхня ідеологічна наповненість дала можливість існування цього документа, за яким ми живемо.

Чому я про це кажу? Тільки тому, що сьогоднішня опозиція не є такою якісною, не є патріотично налаштованою, не є національно заангажованою, за винятком одного сегмента — “свободівців”. Нині, ідучи коридорами того чи того Комітету, бачимо на табличках імена і прізвища колишніх чиновників із гвардії “Батьківщини”, які не мають жодного стосунку до національної ідеології, національної справи. Це були попутники, а сьогодні вони є політичним тілом. Що вони відстоюватимуть? Звичайно ж, тільки власні інтереси й амбіції...

Не йти дорогою критики Конституції

Іван ЗАЄЦЬ, народний депутат України I–VI скликань:

— Я пропоную розглядати питання, орієнтуючись на сьогоднішнє, на те, що робить нині Конституційна асамблея, що робить Президент. Права в Конституції 1996 року виписані добре. Хибні заяви про те, що Конституція не може їх гарантувати, породжують нові стереотипи, нову міфологію, яку ми маємо відкинути. Якщо ви порівнюватимете із Конституціями інших держав, то побачите, що між формулюванням і набором наших прав, які є в Конституції України, фактично різниці немає. Більше того, новітні права, зокрема право на чисте довкілля, навколишню безпеку тощо у нашій Конституції є, а в інших таких положень немає. У нашій Конституції всі правові відносини підвладні судам, раніше, за комуністичних часів, 90 % правовідносин регулювалися нормативними актами, а лише 10 % віддавалися на суди. Зараз люди одержали механізми захисту своїх прав. Наша Конституція говорить про те, що конституційні права не можуть бути скасовані й звужені. Тому питання не в Конституції, не в декларуванні цих прав, а в застосуванні Основного Закону.

Якщо взяти закон “Про засади державної мовної політики”, то він ухвалений при порушенні регламенту Верховної Ради, при ухваленні цього закону порушені базові політичні права. Більше того, закон Ківалова-Колесніченка по суті є інструментом, який підтримує Конституцію. Нам потрібно створити відповідні законодавчі механізми регулювання того чи того положення Конституції. У 20 статті Конституції йдеться про те, що опис і порядок застосування державних символів визначається законом. Де ці закони?..

Сьогоднішній рівень протистояння у суспільстві, ідеологічна розпорошеність нашої влади ні-

коли не дасть такої якості Конституції, якою вона була 1996 року. Якщо сьогодні кинути прийняття Конституції на теперішній політичний, то люди побачать не тільки протидію антиукраїнських елементів і їхнє заперечення національного типу української держави, глибоке занурення в радянську комуністичну ментальність.

В основі права — моральний імператив

Василь КОСТИЦЬКИЙ, народний депутат України I–III скликань, голова Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі:

— На засіданні Венеціанської комісії 1996 року я був свідком того, як передові юридичні уми Європи та світу високо оцінили нашу Конституцію, охарактеризували її як одну з найкращих досягнень політико-правової думки. Вважаю, що цей документ віками може супроводжувати розвиток української державності.

У Венеції до нашого документа мали зауваження тільки два представники юридичної еліти. Вони говорили, що права і свободи громадян, які ми гарантуємо Конституцією, державі важко осилити. Але вони не казали, що їх варто зменшити чи звужити. Звернули увагу на те, що це складне завдання не тільки для нашої, а й для будь-якої держави. Але я вважаю, що норма права — Конституція — це не тільки фіксація того, що є сьогодні, це ще й мета, до якої треба йти, це зобов’язання для держави. Тому погоджуюся, що розмови про неспроможність гарантувати права і свободи громадян — спроби підірвати Конституцію.

І ще одне зауваження, яке тоді там пролунало, стосувалося того, що Конституція не гарантує збалансованості влади. Іншими словами, це може супроводжуватися політико-правовими катаклізмами або протистояннями між гілками влади. За останні 17 років ми не раз були свідками того, як це відбувалося у вигляді парламентських, конституційних криз, спроб підняти Конституцію під чинну владу. Та попри все, Конституція живе і працює на Українську державу. А конституційно-правова думка й надалі міркує над тим, як удосконалити конституційно-правове регулювання. Я за те, щоб на рівні наукових розробок ця робота не зупинялася ніколи, удосконалювалася.

Але зазначу, що за всіх удосконалень такі розділи, як “Загальні положення”, “Права і свободи громадян” і розділ 13, який передбачає порядок внесення змін до Конституції, мусять залишитися недоторканими.

Конституція — це Основний Закон, чи Конституція — це суспільний договір? Я вважаю, що

Конституція:

У Національному інформаційному агентстві “Укрінформ” Координаційна рада Форуму “На захист української мови і державності” провела засідання круглого столу “Конституційні права українців: на свою мову, культуру, історію та церкву”. Думки з приводу Основного Закону та його значення для українського народу висловили державні та громадські діячі, депутати Верховної Ради II скликання, які ухвалювали Конституцію, представники української інтелігенції. Учасники круглого столу підтримали “Звернення до українського народу”.

для такого політико-правового документа, яким є наша Конституція, назва Основний Закон навіть дещо применшує його значення. Бо в моїй уяві суспільний договір — це договір між державою і громадянським суспільством, згідно з яким держава бере на себе зобов’язання, отримуючи мандат на здійснення влади від народу. І, можливо, колись ми так і запишемо. А зараз про це треба просто говорити. Бо ясна річ, що це неоднозначно, не всі погоджуються з тим, що Конституція — це суспільний договір.

Сформулювавши поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, ми зафіксували це положення.

Я готовий посипати голову попелом, згадуючи формулювання статті 5 Конституції, де ми записали, що народ є носієм і джерелом влади. Це правильно, але не повно, бо народ є ще й суб’єктом влади. І очевидно, що в майбутньому ми до цього ще раз прийдемо.

Народ дарує владу. І тому в моїй моделі вийшла інша кількість гілок влади. Перший рівень у нас — представницька влада, разом із місцевим самоврядуванням, яке в сумі представляє весь народ. На другому рівні — і судова, і виконавча, можливо, в майбутньому створимо атестаційну владу. Мислиться вона як така, що дає мандат чиновникам на право обіймати посаду. І там жодної політичної складової ніколи не буде. Ніякого представництва політичних партій, ці органи мусять творити тільки всеукраїнські громадські організації.

Зараз така система працює щодо суддів і адвокатів, а в майбутньому, можливо, говоритимемо про те, що керівника муніципальної чи державної школи має благословити така комісія. Такий досвід є і в Канаді, і в США, інших розвинувтих країнах. Це те, про що мислиться у майбутньому. Сьогодні ж ламати Конституцію не можна, бо це небезпечно для суспільства і для держави.

І кілька слів про права і свободи громадян. Дуже мудрі положення закладені в нашій Конституції. 1) При ухваленні нових актів не можна звужувати існуючі права і свободи; 2) Права і свободи не є вичерпними. Тому очевидно, що нині перед нами стоять нові проблеми, які чекають свого конституційного врегулювання в майбутньому. А зараз — на рівні законів. Зокрема право на інформаційний простір, вільний від посягань на засади суспільної моралі.

Силами українських демократів розвінчувати ворогів України

Петро ОСАДЧУК, народний депутат України I скликання:

— Ми повинні нагадати лю-

дям, які забули або не хочуть пам’ятати про те, як створювалася Конституція, і які позиції ми відстоювали у запеклій боротьбі. Саме ці позиції зараз ігнорують або ставлять під сумнів. Треба пам’ятати, що шлях до ухвалення Конституції пролягав через прийняття Декларації про державний суверенітет України. Тим, хто іронічно говорив, що, мовляв, Конституція ухвалена за одну ніч, я хочу нагадати, що проект Конституції розглядався у Верховній Раді постатейно, в дискусіях і полеміці. І кожна стаття була проголосована і прийнята. Але наші опоненти не хотіли прийняти цю Конституцію. Леонід Кучма тоді відіграв важливу роль, пригрозивши Верховній Раді указом про її розпуск, якщо не ухвалить цієї Конституції.

Хочу нагадати про 10 статтю, яку сьогодні розтоптують, а то й узагалі хочуть знищити. Тоді, коли ми розглядали Конституцію у другому читанні, то схрестилися мечі протилежних сил. Саме з цієї причини було створено Комісію щодо 10 статті Конституції. Я входив до її складу і пам’ятаю, як вона працювала. У ній переважали проукраїнські, демократичні сили. Під час її роботи виникла невеличка поправка про те, що українська мова буде на всій території України, а це дуже важливо. Наші політичні противники спекулювали на цьому.

Наші вороги настільки знахобніли сьогодні, що відкрито ведуть боротьбу проти України, українського народу, української демократії. Вони називають себе “антифашистами”. Але ж саме вони діють фашистськими методами! Тому ті, хто був біля джерел Конституції, і ті, хто стоїть сьогодні на цих же позиціях, українські демократи, повинні розвінчувати наших супротивників.

...Той пожежний бурю

В’ячеслав БІЛОУС, народний депутат України II скликання:

— Оцінюючи період ухвалення Конституції України, мушу сказати, що якраз депутати Верховної Ради II скликання мали найбільшу легітимність. Бо обиралися голосами виборців за формулою 50 % + 1. Це не тепер, коли приходять на вибори 5 тис. громадян із кількох сот тисяч, і все — обрали депутата Верховної Ради, який нібито представляє інтереси населення всього округу.

Під час нашої каденції парламент, депутати ухвалювали закони, представляючи різні території. І попри все між ними була злагода. Вона досягалася важким діалогом, але домовилися і щодо кордонів, і щодо української державної мови, а також про унітарність, територіальний устрій держави, герб, гімн тощо. Це не прості питання, бо за кожною

Оцінки і перспективи

кому, як казав Павло Мовчан, за кожну статтю чи слово в ній збиралися узгоджувальні комісії, ходили в різні зали, домовлялися, лише потім виносилися на сесію. Це була надзвичайно копітка робота. І не тільки тому, що кожен, чи майже кожен, усвідомлював, що це була визначальна, якщо хочете, мить в історії держави.

Не треба змінювати Конституцію. Українцям треба навчитися виконувати конституційні норми — від Криму до хутора Михайлівського, від Карпат до Луганщини. І насамперед — наші владі. Усім гілкам влади, а не сіяти юридично-правовий “безпредел”. Бо хто сіє цей “безпредел”, той пожне бурю...

Російськомовної України не існує
Олександр ПОНОМАРІВ,
професор:

— У нас справді гарна Конституція. У Радянському Союзі Конституція теж була непогана. Там було написано, наприклад: “Судочинство в Українській РСР ведеться українською мовою”. І ще багато чого позитивного. Але ця Конституція не виконується. Крім Конституції є ще один дуже важливий документ “Ухвала Конституційного суду” від 14 грудня 1999 року. Там теж написано, що на всій території України офіційною мовою є українська, не в особистісному спілкуванні вона повинна бути єдиною мовою. Але справа в тому, що цього ніхто не виконує. У нас ситуація гірша, ніж була тоді, коли боролися проти Кучми. Тоді був Конституційний суд, тоді можна було чогось досягти. Тепер нема ні суду, нічого, все, що каже наш головний пан Янукович, виконується. Вони чекають, що він їм скаже. Нам треба боротися, щоб виконувалася Конституція і рішення Конституційного суду. Бо в нас її порушують усі.

Я хотів нагадати журналістам дві тези. Усі наголошують: російськомовна і українськомовна Україна. Немає російськомовної України. Вся Україна українськомовна.

Лише хтось із керівництва поїде на Схід, одразу переходить на російську. То як же вони дбають про виконання 10 статті Конституції?

Ще одна теза. Усі, зокрема й патріотично налаштовані люди, говорять: Україна — багатонаціональна держава. Цим теж порушують Конституцію, адже там написано, що Україна — унітарна держава. Поліетнічною не може бути держава, в якій понад 70 % становить населення корінної нації. А в нас українців понад 70 %. Інші нації теж є корінні, в Криму (кримські татари, караїми, гагаузи). Корінний народ — це той, який має свої етнічні землі. Усі інші, навіть найагресивніша російська меншина на нашій території не має своїх етнічних земель. Треба розвінчувати ці міфи.

А тепер подумалися до того, що російські назви пишуть українськими літерами. Проти таких явищ треба налаштовувати українське суспільство. Вістря наших виступів треба спрямувати проти двомовної і проти поліетнічної України.

Основна проблема українців — низький рівень правової свідомості
Сергій КОВАЛЕНКО, *историк, публіцист:*

— Боротьба за мову — боротьба за територію. Погано, що у переважної більшості українців цього усвідомлення немає, хоча саме Україна могла перевірити на собі дію цього механізму. Українська Народна Республіка мала площу 900 тисяч квадратних кілометрів, тепер територія України разом із Кримом — 600 тис. кв. км. Втрачені землі — це ті території, на яких українська мова не звучить, і в найближчій історичній перспективі очевидно, що не зазвучить.

Оскільки моя діяльність пов’язана з пропагандою історичних знань серед пересічних українців, то я звернув увагу на те, що основною проблемою українців є не те, як написані закони, а те, що рівень правової свідомості народу дуже низький. Будучи свого часу змосковщеним, я повернувся до українства. Саме осягнення історичного матеріалу навернуло мене на українство, я вирішив пропагувати історичні знання, щоб залучати до українства українців. Вони повинні розуміти, що до 1991 року вони жили в умовах суворого окупаційного режиму. На жаль, навіть такого усвідомлення у нас ще немає. Чим більше ми про це говоритимемо, тим більше українців повернеться до українства, зрозумівши цей ганебний факт. Українці не те що не ображаються, коли їх принижують, вони просто не розуміють цього. А це ще ганебніше.

Незалежність. Проголошення чи відновлення?
Євген ЛУПАКОВ, *голова Спільноти офіцерів України, народний депутат II скликання:*

— А чиї ми були правонаступники на момент відновлення незалежності? Чи незалежної козацької держави, чи УНР, чи окупованої УРСР? Президент України Леонід Кравчук перед днем незалежності прийняв усі атрибути Української Народної Республіки і цим самим фактично (але не юридично) визнав, що ми правонаступники УНР. Але в жодному документі про це не сказано, це недоробка.

Наша Конституція найкраща і ми нею пишалися. Навіть президент Кучма змушений був це визнати. Справді велике бачиться на відстані. Тоді ухвалили такий документ коштувало значних зусиль.

Як військовий, хочу ще наголосити, що мова — найсильніша і найстрашніша зброя. У 1917—18 рр., перш ніж послати банди Муравйова в Україну, Троцький послав своїх агітаторів. І мовна зброя агітаторів спрацювала краще, ніж банди Муравйова. Бо муравйовців зупинили 300 крутянців. А зброя агітаторів Троцького роззброїла 7 тисяч військовослужбовців у самому Києві, які проголосили нейтралітет. Після цього бандити Муравйова офіцерів перестріляли, а солдатів загнали в банду і почали стріляти українців. Ось що таке мова, ось чому протягом століть на неї іде така страшна атака. Мова — душа народу. Не буде мови — не буде українського народу і не буде незалежності.

Вести роз’яснювальну роботу серед населення
Іван ЮШУК, *професор:*

— Перед нашим суспільством треба насамперед провести роз’яснювальну роботу. Тому що воно не поінформоване про такі основні питання. Чому виникла

держава Україна? Чия це держава? І навіщо вона? Я згоден, що це продовження і Київської Русі, і Козацької держави, але треба пояснити її значення в сьогоденні. Треба з’ясувати таке питання: чи була Україна до 1991 року незалежною? Звичайно, ні, бо якщо вона була незалежною, то не треба було б проголошувати незалежність. А який був характер її залежності? Окупаційний, точніше, колоніальний. До 1991 року Україна була колонією Російської імперії. Так як Алжир був колонією Франції, Індонезія — колонією Голландії тощо. Чи була в цій колонії загроза для українського народу? Так. І це дуже яскраво показали 1932—1933 роки.

І ось проголосили незалежність. А чи було проведено деколонізацію? Чи поміняли колоніальну адміністрацію? Скажете: там були й українці. То завжди серед тубільців знаходилися ті, хто працював на колонізаторів. Для того, щоб народ і ми самі краще все зрозуміли, нам треба ще раз уважно прочитати наші закони. У Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року записано: “Українська РСР забезпечує національно-культурне відродження”. Якщо треба було забезпечити відродження, отже, за логікою до цього було нищення українського народу, його історичної свідомості, традицій, національно-етнографічних особливостей, функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя.

В Акті про незалежність записано про створення самостійної Української держави. Хочу процитувати Конституцію: “Спираючись на багатовікову історію українського державотворення... і на основі здійсненого українською нацією права на самовизначення...” Шановне товариство! Хто на території України творив державу, мав право на самовизначення? За державу боролися впродовж віків українці. Треба, щоб наш народ добре усвідомив, що наша держава — це держава української нації. Звичайно, при цьому українська нація повинна створити умови, щоб усім національностям тут жилося комфортно.

Ще хочу нагадати такий історичний факт: у Центральній Раді було 58 осіб, 40 із них — українці. А який склад нинішньої Верховної Ради?

Чому виникла держава Україна? Бо була страшна загроза існуванню українства. Чия це держава? Українців. Вона була створена для того, щоб залагодити усі кривди, які були вчинені українській нації.

Подолати владний правовий нігілізм
Євген ГІРНИК, *заступник голови Української Всесвітньої Координаційної Ради:*

— Треба подякувати всім творцям нашої Конституції, вона вийшла дуже добра. Вона була фактично суспільним договором.

На жаль, після того її почали порушувати, насамперед владні структури. Конституція насправді не реалізована до цього часу, її не виконують. Це найактуальніше питання. Не виконується вона, на мою думку, не через правовий нігілізм наших людей, а насамперед через правовий нігілізм нашої так званої еліти, починаючи від президента України, Конституційного суду, уряду та ін.

Я хочу вибачитися за своє го-

лосування за зміни до Конституції 2004 року. Я був серед тих 403 депутатів, що проголосували за ці зміни на догоду політичній доцільності. Віктор Ющенко тоді вигравав і без тих змін, домовленості були не потрібні. Зрозумів, що це була велика помилка, коли побачив дворічне протистояння президента й прем’єра. Цей процес руйнував Українську державу.

Конституційний суд, який тоді порахував, що 1+1=1, узяв гріх на душу. Наступний гріх — повернення старого варіанта Конституції. У результаті сьогодні Конституційного суду як незалежної інстанції фактично немає.

Щодо мови. Існування держави Україна без державної української мови або з двома державними мовами не має змісту. І повністю підтримую запропоноване Звернення до українського народу. Його треба надіслати у різні інстанції, а також донести до народу. Треба проводити круглі столи, парламентські слухання тощо, захищати українську мову як державну. Необхідно добитися ухвалення Закону авторства Сергія Головатого. Це був би добрий захист української мови. А далі залежить від нас. Борімося — поборемо.

Тернистий шлях охорони здоров’я
Любомир ПІРІГ, *академік медичних наук:*

— Згідно з визначенням, дадим Всесвітньою Організацією Охорони Здоров’я, поняття здоров’я — це не тільки відсутність хвороб і фізичних вад, а й соціальне й духовне благополуччя. В Україні задоволені своїм становищем лише 19 % населення. Боятися бідності — 69 %, корупції — 53 %, комфортну живуть лише близько 3 % населення. Ось вам духовне й соціальне благополуччя. Довіра до президента від 2010 до 2012 року зменшилася від 31 % до 16 %. У такій ситуації відіграє одну з головних ролей і ставлення держави до здоров’я громадян. Охорона здоров’я, медична допомога можуть бути повноцінними лише тоді, коли на цю галузь відпускається не менше 6 % ВВП, у деяких державах 8—12 %. А в Україні за ці роки було максимум 3, 7 %. Нині у нас катастрофічна ситуація зі СНІДом, вірусними гепатитами, туберкульозом. Свого часу у мене була стаття “Тернистий шлях формування системи охорони здоров’я в Україні”. Я переглянув усі попередні укази президента, накази МОЗ, постанови Кабміну — уявляєте — прийняті державні програми не фінансуються! Ми повинні дбати про духовне здоров’я, про мову, але хто думатиме про ці високі речі з таким здоров’ям, як у нас, за нинішньої демографічної ситуації? Отже, до оцінки виконання наших конституційних прав треба підходити інтегрально. У 49 ст. Конституції записано, що охорона здоров’я — пріоритетний напрям державної політики України. Де той пріоритетний напрям? Я не можу сказати, що треба міняти Конституцію, насамперед її треба виконувати такою, як вона є.

Підтримати українське реальними справами
Георгій ЛУК’ЯНЧУК, *помічник народного депутата:*

— Я тут представлятимو Благодійний фонд ім. Олеся Гірника “Українським дітям — українське слово”.

Скажу кілька практичних речей. Мені хотілося б підтримати давно ідею Української народної партії, виражену гаслами: “свій до свого по своє” і “підтримуй

українське”. Нам треба бути патріотами, як закликав Євген Чикаленко, “до глибини власної кишені”. Кожною своєю гривнею ми маємо підтримувати українську книжку, українські газети, зокрема “Слово Просвіти”, українське кіно, навіть якщо вони дорожчі за російські — адже ми ці кошти вкладаємо в духовну сферу і це сторицею нам повернеться духовним здоров’ям поколінь, які прийдуть за нами.

Має бути відповідальність за порушення Конституції
Володимир МАНЬКО, *член Президії Головного Проводу КУН:*

— Цілком погоджуюся з тим, що чинна Конституція є прийнятною для українського суспільства. Це компроміс, який був народжений у конституційну ніч, який не дав розвалитися Україні, наповнив Конституцію українським змістом. Вона надає українцям права, захищає територіальну цілісність держави, розмежовує владні повноваження. Але я вніс би суттєве доповнення: відповідальність за її невиконання. Чинна влада сьогодні не виконує Конституцію, це всі знають. Замість того, щоб її виконувати, створює якусь Конституційну асамблею, щоб переробити Конституцію, начебто ті, хто не виконує цю, виконуватимуть нову Конституцію. Якщо в Конституцію внести цей пункт і дочекатися 2015 року, то нині чинний президент має понести відповідальність хоча б за грубе порушення — що він продовжив перебування іноземних військ на території України.

Виховувати за допомогою мистецтва
Галина ЯБЛОНСЬКА, *народна артистка України:*

— Вважаю, що мистецтво — один із найпотужніших важелів, яким ми могли б утверджувати й українську мову, й українську ідею взагалі. Радянський режим приділяв колосальне значення саме культурі, мистецтву. Через цей важіль вони формували потрібний для того режиму світогляд, ті ідеали. Вважаю, що треба обов’язково використовувати в патріотичній роботі мистецьку складову.

Я пам’ятаю часи, коли прийшла молодого актрисою в театр ім. Івана Франка. Ще був Амвросій Бучма, Наталя Ужвій, Гнат Юра. В театрі панувала українська мова. На початок 1979—80-х років за кулісами української мови вже не було. І ми всі вважали, що українська — мова нашої професії, не більше.

Що мене зробило націоналісткою? Колись я прийшла до знайомої, у якої її друзі відзначали якусь подію, при цьому спілкувалися російською. Мене всі впізнавали, вітали. Я почала розмовляти українською. Мій опонент мені сказав таку, на його думку, найпереконливішу фразу: “Ай перестаньте. Посмотрите, в истории человечества сколько ассимилировалось народов! Ассимилируется и украинская нация”. Після того, як він це сказав, я навіть не сперечалася, було таке відчуття, наче я зірвалася й полетіла у прірву. Тієї миті у мені народилося відчуття національної ідентичності, гідності, яке мене згодом привело до активної громадської роботи.

Матеріали підготували
Уляна ВОЛКОВСЬКА,
Надія КИР’ЯН,
Микола ЦИМБАЛЮК
Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

“Налагоджуємо контакти з іншими обласними «Просвітами», обмінюємося досвідом, ближче пізнаємо українське життя в різних регіонах”.

Працюємо самовіддано і щиро

25 червня у приміщенні Національної спілки письменників України відбулася чергова звітно-виборна конференція Київського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. 32 делегати із 12 районів області підсумовували чотирирічну діяльність і планували майбутнє.

Звітну доповідь виголосив голова об'єднання, директор Видавничого центру “Просвіта” Василь Клічак. Серед співдоповідачів — заступник голови Євген Букет, Володимир Іванців (Біла Церква), Олександр Дробаха (Вишгород), Анатолій Марущак (Васильків), Едуард Мондзелевський (Фастів) та інші. З вітальним словом до конференції звернулися голова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Павло Мовчан і начальник управління внутрішньої політики КОДА Петро Захарченко. Головою Київського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка переобрано Василя Клічака, заступником голови — Євгена Букета, заступником голови — відповідальним секретарем — Світлану Феценко. До складу ради увійшли також академік Петро Червяк, Петро Уманець, Сергій Прокопенко, Олександр Мамалига, Тетяна Домашенко, Леонтій Сандуляк, Роман Никифору, Петро Захарченко та голови районних і міських у Київській області об'єднань. До контрольно-ревізійної інспекції обласного об'єднання обрано Валерія Середу, Дмитра Шатлуна і Володимира Дросенка. Делегатами на IX з'їзд ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка обрано голів Білоцерківського і Фастівського об'єднань — Володимира Іванціва та Едуарда Мондзелевського.

Про діяльність просвітян на Київщині читачам “СП” розповідає голова обласного об'єднання Василь КЛІЧАК.

Київська обласна “Просвіта” — наймолодше обласне об'єднання. Ми утворилися у травні 2004 року. Читкою кількості членів Товариства в нас немає, можемо сказати інше — передплатників газети “Слово Просвіти” в області понад чотири сотні.

Окремо зупинюся на відносинах обласної “Просвіти” з обласною владою, зокрема з облдержадміністрацією. Кілька років поспіль як голова обласної “Просвіти” я був членом громадської ради ОДА.

У нас склалися досить добрі стосунки із Петром Петровичем Захарченком, начальником управління внутрішньої політики. Він завжди знаходить час, щоб вислухати, допомогти вирішити якесь питання. З ініціативи Петра Петровича у серпні 2011 року до 20-ї річниці Акту проголошення незалежності України в обласній адміністрації відбувся круглий стіл, де я виступив із доповіддю “Роль “Просвіти” у здобутті незалежності України”. До тієї дати і до багатьох інших дат на наше подання і за підтримки Петра Петровича чимало просвітян відзначені цінними нагородами обласної адміністрації і обласної Ради.

З ініціативи нашого активного просвітянина з Борисполя Анатолія Ковальчука за нашим поданням Грамотою облдержадміністрації відзначено колишнього депутата Верховної Ради СРСР Леонтія Сандуляка (який зараз мешкає на Бориспільщині) у зв'язку з його ювілеєм.

Товариство “Просвіта” в особі своїх членів, і не тільки тих суб'єктів, які формально належать до цієї громадської організації, а й тих, хто просто симпатизує нашому товариству, поділяє його погляди й завдання, а таких набагато більше у суспільстві, аніж самих просвітян, відповідно

до ознак масового спілкування, є духовно-інтелектуальною єдністю тих, хто спілкується.

Окремо хочу зупинитися на роботі наших славних активістів у районах області. Їхня самовіддана праця — наше багатство, наш золотий фонд. Керувати таким потужним об'єднанням для мене насолода. Я познайомився з колосальною кількістю цікавих неординарних особистостей. А попередні знайомства зміг укріпити в безпосередній співпраці.

Отже, перерахую, відповідно до міст.

Біла Церква. Щороку в січні тут відбувається поетичний фестиваль “Соборний дзвін”, в організації якого бере участь і обласна “Просвіта”. Окремого доброго слова заслуговує голова Білоцерківської “Просвіти” поет Володимир Іванців, його поважають у місті, він користується високим авторитетом у громадськості. На жаль, цьогогоріч місцева вдала дуже скупо підтримала фестиваль, тож не вдалося запросити більшу кількість учасників. У рамках фестивалю білоцерківські просвітяни організували творчу зустріч із головою “Просвіти” поетом Павлом Мовчаном.

Дев'ятий рік поспіль у Києво-Святошинському районі відбувається шкільний поетичний конкурс “Зерна доброти”, який організовує педагог і поетеса Тетяна Петровська. Це справжнє свято для дітей, їхніх батьків, учителів. Щороку його завершення, відзначення переможців відбувається в іншій школі району, що додає престижу тому чи тому середньому навчальному закладові. Без цього конкурсу вже не уявити шкільне життя у Києво-Святошинському районі, до організації якого причетна також голова тамтешньої “Просвіти” пані Валентина Донець.

Поетичний конкурс “Зерна доброти” розширив свої межі.

Уже два роки поспіль він набув статусу обласного. Якщо конкурс у Києво-Святошинському районі відбувається за підтримки управління освіти Києво-Святошинської райдержадміністрації, то проведення обласного конкурсу відбувається за участю Малої академії наук Головного управління освіти обласної держадміністрації. До проведення цих конкурсів причетна також обласна “Просвіта”.

Приємно, коли деякі творчі колективи завдяки структурам Всеукраїнської “Просвіти” знайомляться між собою, гостюють один в одного, демонструють свої таланти. Кілька років тому, у травні 2010-го, до Києва прибув хор “Просвіти” із моєї рідної Коломиї, що на Івано-Франківщині. А перед тим до мене зателефонував голова місцевої “Просвіти” пан Василь Глаголюк із проханням допомогти поселити десь недорого їхній хоровий колектив. Я звернувся до керівника хору із Києво-Святошинського району пані Ірини Якубовської із пропозицією зав'язати контакти з колегами з Коломиї. Так і сталося. Приїхав коломийський хор, кияни їх зустріли, познайомилися, розібрали гостей по своїх квартирах. Гості були в Києві, Каневі. Співали у греко-католицькій церкві святого Василя, що біля Львівської площі. Коломийяни залишилися задоволені гостинністю киян і, як кажуть, у боргу не лишилися. Запросили наших киево-святошинців у січні 2011 року на святкування Дня соборності. Побував у Коломиї наш хор, був оточений турботою, гостинністю, прихильністю.

Такий творчий обмін можна лише вітати, а також налагоджувати контакти з іншими обласними “Просвітами”, обмінюватися досвідом, пізнавати ближче українське життя в тому чи тому регіоні.

Цей рік особливий, ювілейний — 145 років “Просвіти”. Небагато часу залишилося до 8 грудня. Центральне правління готує друге доповнене видання книжки “Просвіта”: історія і сучасність”. Багатьма цікавими публікаціями

з історії просвітянського життя Київщини потішив нас Євген Букет у газеті “Слово Просвіти”. Сподіваємося, що ці матеріали увійдуть до майбутньої книжки. Зацікавлюють нариси, статті письменниці Надії Кир'ян. Звертаюся до всіх із проханням надсилати, можливо, свіжознайдений матеріал про діяльність “Просвіти” на теренах Київщини на початку минулого століття, або ж статті, що стосуються сьогоденної діяльності просвітян.

Думаю, що майбутньому правлінню варто звернутися до обласної держадміністрації із пропозиціями щодо відзначення цієї дати на рівні області. Подібний досвід у нас уже є. Згадаймо 2008-й, коли в стінах облдержадміністрації відбулося урочисте засідання, присвячене 140-річчю “Просвіти”. На зустрічі були заступники голів адміністрації і обласної ради. Активістів Товариства відзначили цінними нагородами.

Наступний 2014 рік — рік ювілейний. 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка, з чим іменем пов'язані деякі місця на малій області — В'юнище, Березань, Яготин, Переяслав та інші. Тому в межах області ця подія має бути особливо відзначена.

Хочу особливо пошанувати самовіддану працю на нашій просвітянській ниві добродіїв Сергія Прокопенка і Олександра Дробаха у Вишгороді, Едуарда Мондзелевського у Фастові, Миколи Корпанюка і Наталії Заїки у Переяславі, Тамари Устимівської у Володарці, Анатолія Ковальчука у Борисполі, Романа Никифорука у Броварах, Анатолія Марущака у Василькові та багатьох інших учителів, журналістів, письменників, лікарів, наших активістів.

Добрі стосунки склалися у нас із обласною письменницькою організацією. Ми провели спільно кілька культурологічних заходів.

Особливо хочу подякувати всім за розуміння і підтримку в реалізації дуже важливого проекту. Ідеться про самовіддану багаторічну працю над Словником української мови, підготовлений

“Просвітою” спільно з Інститутом української мови НАН України. Саме ця копітка робота впродовж семи років забирала в мене найбільше часу. Нарешті довгоочікувана книга вийшла у світ і має у суспільстві значний резонанс. Через цю таку потрібну і таку нагальну нашої країні місію — видання Словника, на жаль, мені не вдалося підготувати відповідні подання для того, щоби обласне об'єднання “Просвіта” мало рядок в обласному бюджеті.

Тепер щодо фінансування. Так склалося, що фінансової підтримки від Центрального Правління ми не одержували. Не одержували, бо не зверталися. І скажу щиро, знаючи добре загальну ситуацію, яка є у ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, я не смів із подібними питаннями звертатися. Скажіть, будь ласка, хіба то не є підтримка, яку ми весь час отримуємо у вигляді книг, дисків, плакатів тощо для нагородження наших активістів, поповнення бібліотек, проведення просвітянських заходів?

У нас є рахунок у банку, та тільки нема на ньому коштів, і протягом звітного періоду рух коштів не вівся. Однак шокварталу я особисто здавав порожні декларації у районну податкову адміністрацію. Тому в нас у цьому плані все гаразд, жодних штрафних санкцій щодо нас застосовано не було.

На завершення повернуся до чіткого розуміння слів і понять. У просвітянському середовищі, в деяких обласних структурах останнім часом побутує думка про необхідність перезавантаження “Просвіти”. Взято це слово з комп'ютерної лексики. Більшості з нас зрозуміле його пряме значення. У цьому разі його намагаються використати у значенні переносному. А в якому саме — ніхто чітко не може сформулювати. Внаслідок виникає відчуття загальмованості. А щоб його позбутися, треба просто працювати самовіддано і щиро. Тоді ми і зможемо досягнути великих успіхів.

Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

Сергій Прокопенко, Євген Букет, Василь Клічак, Світлана Феценко

Микола РЯБЧУК: «Не варто робити нічого такого, за що буде соромно перед іншими, за що сам себе зневажатимеш»

Микола РЯБЧУК — публіцист, поет, критик, перекладач. Народився 1953 року в Луцьку. Зростав у Львові, де, закінчивши десятирічку, вступив до Політехніки, яку благополучно не закінчив (у зв'язку зі справою самвидавчого мистецького альманаху “Скриня”). Якийсь час змушений був працювати на укладанні рейок у Славському, слюсарем-сантехніком, “гіпував”.

1983 року закінчив Московський літінститут.

Автор низки книжок поезії, прози, публіцистики.

Відзначений премією Антоновичів (2003), нагородою Польсько-української Капітули (2002) і медаллю “Vene merito” міністра закордонних справ Республіки Польща за внесок у польсько-українське порозуміння.

— Миколо, яка твоя головна життєва настанова, “філософська формула” життя?

— Мабуть, відчуття “шляху” — у даоському сенсі. Чи, коли інакше мовити, у сквородинівському — як “сродного” заняття.

— Чи вважаєш, що твоя громадянська заангажованість полягає тільки в оприлюдненні поглядів на події в Україні та світі?

— Оприлюднення поглядів — це моя робота: як письменника, як журналіста, як науковця. А громадянська заангажованість може проявлятися і в іншому — голосуванні, участі в пікетах і демонстраціях, писанні листів-протестів і підписуванні листів солідарності, підтримці своїми грошима українських видань і бойкотуванні антиукраїнських, зрештою, у неподанні руки людям, яким не варт її подавати. Намагаюся мірою сил і можливостей усе це робити.

— Ти — автор терміна, прикладеного саме до українських реалій — “креольське” населення. Чи поглиблюється “креолізація” в Україні?

— Безумовно. Я вважаю, що в Україні формуються фактично дві нації — “аборигенна”, на основі автохтонного українського етносу, і “креольська”, на основі колоністів, тобто їхніх нащадків, і величезної кількості асимільованих у їхню культуру і, головне, у їхній світогляд автохтонів. І ті, й ті вважають себе українцями (чи “українцями”) — і то навіть справжнішими за тих других, котрих вважають якимсь історичним непорозумінням і намагаються маргіналізувати. І ті, й ті на свій лад люблять Україну (але бажано без тих других, котрі їм лише заважають). Фактично це два народи з подібною самоназвою, але з цілком різними культурними кодами, героями, символами, уявленнями про минуле й майбутнє, політичними цінностями, геополітичними орієнтаціями. В кожному разі, я виразно бачу, що ми рухаємося саме в цьому напрямку.

— “Дві України” на одній території... Як вважаєш: чи володієш даром передбачення або прогнозування? Коли так, то що чекає на Україну в найближче десятиріччя?

— Не знаю. Суто по-людськи мені хочеться вірити в краще. Але фахово — як людина, дещо обізнана з певними цивілізаційними матрицями та історичними детермінантами, — розумію, що вигрібати нас із цього “руського міра”, з православно-східнослов'янської “умми” ще дуже довго. Якщо взагалі можливо. Найоптимальнішим було б, звісно, мирне розлучення “двох Україн”. Але не бачу жодного практичного способу, як це реалізувати. Тож доведеться ще трохи помучитися. Років сорок...

— Це той символічний шлях через пустелю... В одному виступі ти процитував американця, який нарікав, що публічні інтелектуали стають дедалі більше публічними і дедалі менше — інтелектуалами. Ти додав, що “вони стають дедалі менше людьми і дедалі більше — суспільними функціями, виконавцями певних ролей, такими собі іменами-“брендами”, вдалими інвестиціями, проєкціями чужих уявлень про себе, чужих висловлювань та сподівань”. Як і чому тобі вдалося уникнути такої ролі?

— Не певен. Я, звісно, намагаюся. Але гра часом надто захоплює, тож мимохіть забуваєш, що це лише гра. Тобто потрібна постійна саморефлексія та самоіронія. Я намагаюся, але життя тим і цікаве, що ти його не завжди контролюєш.

— Назви і суть твоєї виступи звучать як своєрідні гасла-настанови, наприклад: “Я — український космополіт”. Твої діагнози явищ нашого життя точні й вичерпні: “Українське телебачення — рупор ФСБ”, “Українська культура після комунізму: між постколоніальним визволенням та неокolonіальним поневоленням”. Як досягаш лаконізму? Чи багато правиш тексти, чи пишеш одразу начисто?

— Лаконізм буває ефективним, але рідко — точним. Поза контекстом подібні фрази (дві України, кінець історії, зіткнення цивілізацій) зазнають профанації й потребують постійних уточнень, роз’яснень, виправдань. За ефективність доводиться розплачуватися. Я ж усе-таки був письменником і до певної міри ним залишився. Тож пишу легко, без плану, на основі якогось загального задуму чи просто метафори. Більше мороки з текстами академічними. Але тут мені у пригоді стає вже не так письменницький вишкіл, як політехнічно-математичний.

— Як би ти окреслив межі компромісу, до яких підходиш у житті?

— За великим рахунком, усе наше життя складається з компромісів. Їхні межі важко окреслити, їх радше відчуваєш інтуїтивно. Я б сказав так: не варто робити нічого такого, за що буде соромно перед іншими, за що сам себе зневажатимеш.

— Без чого в житті міг би обійтися?

— Практично без усього. За характером я мінімаліст, тож навіть суто чернече життя — з доброю бібліотекою та інтернетом — мені подобається.

— Якби ваді характеру зумів інтегрувати, аби вони сприяли особистісному розвитку? (Свого часу зізнався в своїй “легковажності, марнослав’ї та схильності до авантюризмів”...)

— Вад не позбудешся. Важливо їх усвідомити та більш-менш контролювати.

— Чи potwierдив би ти, що людство в загальній масі погодилось із тим, що сві-

том править золотий тілець і “світовий порядок” визначає право сили?

— Не зовсім. Я б сказав, що людство не має однозначної думки з цього приводу. Якусь мить нам здається так, якусь — інакше. Може, тому, що й світ під цим оглядом зовсім не однозначний.

— Існують три “не” як передумови для щастя: не боятися, не заздрити, не ревнувати. Ти — щаслива людина?

— Якщо цих трьох “не” справді досить, то — так. Хоча Гаутама казав, що справжнє щастя — це відсутність бажань. До цього мені ще далеко.

— Письменники нарікають, що українська держава фактично ухилилася від підтримки національного книговидавництва. Але ж існує відповідна програма “підтримки соціально важливих видань”? Ось свіжа інформація щодо конкретних витрат платників податків на “твори Лади Лузіної “Київські відьми. Постріл в опері”, “Екватор. Чорний колір і Білий колір” журналіста Андрія Цаплійка, “Мистецтво зрозуміти день. Спогади про Володимира Здоровегу” голови Національної спілки журналістів Олега Наливайка, а також книга російської письменниці Людмили Уліцької “Даніель Штайн. Перекладач”. Твій коментар?

— Я не вважаю цю державу “українською”. І навіть “державою” цей союз рейдерів і рекетирів можна вважати лише дуже умовно. Тож їхні програми, премії та інші благочинства мене мало цікавлять. Зрештою, це лише крапля — на тлі нафтогазового та всякого іншого дерибану.

— Ти добре знаєш і рідну літературу, і світову. З ким із письменників хотів би зустрітися і про що хотів би поговорити?

— Правду кажучи, ні з ким. Письменники здебільшого цікавіші у своїх творах. Тобто в житті вони теж бувають цікаві, але для цього треба з ними як слід запізнатися чи навіть заприятелювати. Простої “зустрічі” тут не досить.

— Чи були в тебе приватні зустрічі, розмови з “олігархами, гангстерами, донецькими та дніпропетровськими політиками, спортивними зірками та іншою подібною публікою”?

— Ні, це інший світ. Я знаю лише людей, які їх обслуговують — розумні циніки. Не хотілося б стати таким. Хоча письменникам, може, варто набратися і такого досвіду. Але в нього треба глибоко зануритися, а не суто по-репортерськи.

— Ти побував у різних куточках світу. Чим керуєшся, вперше потрапивши в невідоме місце? Як “обживаєш” його?

— З карти, звісно. А все решта — залежить від місяця, часу, знання мови, твоїх супутників (чи супутниць), місцевих знайомих тощо.

Спілкувалася Людмила ТАРАН

Мартиролог Голодомору. Том 9

Євген БУКЕТ

Нещодавно вийшов дев’ятий том свідчень про Голодомор 1932—1933 років в Україні. Також до збірника увійшли спогади та документальні матеріали про голодомор 1946—1947 рр., які дають змогу побачити дію страхітливого механізму знищення українського селянства в наступному часовому відрізку, переконавшись у незмінності тоталітарних тенденцій радянської влади. Ця книжка побачила світ за фінансової підтримки фонду “Відродження”, Національного університету “Києво-Могилянська академія” та парадіан Свято-Духівського храму УПЦ Київського Патріархату. Наукове керівництво проєктом уже багато років поспіль здійснюють Національний університет “Києво-Могилянська академія” та Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Перший том книги “Український голокост 1932—1933. Свідчення тих, хто вижив” надруковано 2003 року. Відтоді кожен новий том доповнює джерельну базу новими свідченнями очевидців великої трагедії. Незмінний керівник проєкту — доктор історичних наук, протоієрей УПЦ Київського Патріархату о. Юрій Мищик.

Восьмий том збірника містив, серед інших, матеріали, які готували співробітники Національного історико-культурного заповідника “Чигирин” та мешканці с. Суботова. У дев’ятому томі співпраця тривала. Друга частина виданої навесні книжки містить записи 2012 року співробітників заповідника Надії Кукси, Світлани Хандучки та Тетяни Сібіякіної та матеріали, які збирила 2008 року учениця 11-А класу Чигиринського НВК № 2 Ганна Велько про геноцид у селах Чигиринського району Черкаської області. Стосуються вони і 1932—1933, і 1946—1947 років. Інші розділи дев’ятого тому упорядковані Юрієм Мищиком, науковим співробітником Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського Інною Тарасенко та протоієреєм Олександром Овчинниковим. Вони містять, як і попередній восьмий том серії, роботи-записи, представлені школярами і студентами на Всеукраїнський просвітницько-патріотичний конкурс “Голодомор 1932—1933 років. Пам’ять народу”, а також раніше неопубліковані свідчення, записані студентами НаУКМА, краєзнавцями, учнівськими пошуковими групами. У збірнику — спогади кількох сотень очевидців подій із 17 областей України та Криму, тисячі імен загиблих у роки Голодомору. Кожен спогад — безцінне свідчення про дійсність того смутного часу. Особливу цінність, на наш погляд, становить список 142 мешканців с. Неморож Звенигородського р-ну Черкаської області, складений односельцями. Такі документи найбільше вражають читача, адже мовою цифр доводять масовий характер геноциду.

Деякі цікаві матеріали вміщено в розділі “Додатки”. Це уривок зі щоденника етнографа В. Г. Кравченка з фондів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського та маловідома брошура Сергія Вакулишина “Чи був Голодомор у Києві?”, видана 1997 року.

Українському голокостові 1932—1933 років присвячено чимало дослідницьких праць. Сьогодні з покоління, яке пережило цю трагедію, лишилися одиниці. Та дослідження триватимуть і надалі, доки пам’ять людська говоритиме вустами очевидців Голодомору та їхніх нащадків. Інше джерело інформації — публікація раніше зібраних свідчень, які припадають пилком на полях шкіл, бібліотек, сілрад і районних державних адміністрацій. Тож пошуки тривають. Упорядники переконані, що активізувати процес і вчергове згадати про невинно убитих допоможе вшанування на державному рівні 90-х роковин трагедії восени цього року. Проте мало сподіватися лише на державу. Потрібно й самому докладати зусиль у справі збереження національної пам’яті. Приклад Юрія Мишика у цьому сенсі заслуговує на наслідування.

Ярослав ГАРАСИМ, професор, доктор філологічних наук, м. Львів

Світоглядно базовим стрижнем будь-якої освітньої концепції є викладава форма процесу навчання і пізнання, а тому особливо невтінним залишався той факт, що аж до кінця 2007 року проблему мови освіти в Україні так і не було вирішено. З огляду на це, під час розширеної робочої зустрічі міністра та викладачів української мови за професійним спрямуванням з усіх теренів України міністр, доктор фізико-математичних наук Іван Вакарчук ультимативно заявив: “Захист і утвердження української мови як державної — це наш конституційний обов’язок і як педагогів, і як громадян України”. Доречно нагадати, що один із дебютних наказів Вакарчука, першого демократично обраного ректора Львівського університету у листопаді 1990 року, проголошував одвічні духовні імперативи педагога і вченого: “У Львівському університеті мовою викладання є мова українська”. Фізик за освітньо-професійним покликанням і всебічно ерудований гуманітарій за велінням свого національного обов’язку був свідомий того, що високий рівень розвитку державної мови зміцнює імунітет нації, робить її остаточно сформованою і конкурентоспроможною.

Хоч як парадоксально, але 18 років довакарчуківського управління освітою виявилось недостатньо, аби раз і назавжди розв’язати мовне питання, тобто зрозуміти всім — від першокласника до Президента НАН України, що українська мова обов’язкова для всезагального вживання в усіх сферах суспільного життя, а мови етнічних меншин повинні мати належні умови для функціонування у тих місцях, де ці спільноти компактно проживають. І остаточно поставити одну крапку над “і”, а дві над “ї”. Зрештою, за логікою національно-суспільного поступу, втрата слушного моменту для здійснення певного задуму завжди спричиняється до значно більших цивілізаційних перевитрат, аби його реалізувати у запізнілі терміни. Перелік парадоксів можна суттєво доповнити. Бо як інакше пояснити те, що наші прадіди спромоглися вберегти українську мову у грізні часи найрізноманітніших офіційно-імперських табу, починаючи від циркулярів Петра І і завершуючи директивами ВКП (б), а ми ж у

період національної демократії не можемо захистити 10 статтю Конституції України. Наші предки послідовно культивували й дбайливо опікували рідне слово через невтомну діяльність значного числа культурно-освітніх осередків, насамперед “Просвіти”, а ми безпорадно загальмували його у розвитку і довели до стану суржикового покруча через жажливе засмічування примітивними росіянізмами й низькопробними варваризмами. Наші попередники на власноруч зароблені кошти утримували друкарні й видавали альманихи, спонсорували наукові та художні видання, організували й фінансово забезпечили діяльність наукового товариства ім. Шевченка, а ми виявилися неспроможними сформувати державну політику підтримки українськомовної продукції, дозволяючи закривати в окремих регіонах єдині періодичні часописи. Невже січовому стрілецтву та упівському вояцтву в екстремальних умовах збройної боротьби за незалежність України було легше організувати вихід чисельних українських пресових видань, аніж нам, нинішнім, маючи цю незалежність?!

Цілком усвідомлюючи критичну ситуацію з державно осмисленими урядовими проектами підтримки суспільного статусу української мови та активно протидіючи дедалі частішим проявам мовно-меншинного кретинізму, Іван Вакарчук на максимально можливому рівні управлінського професіоналізму упевнено й послідовно запровадив курс державної мовної політики. Фактично чи не вперше в історії (якщо не брати до уваги більшовицьку псевдоукраїнізацію за часів Скрипника) українська мова дочекалася офіційних підзаконних актів, скерованих на її захист і популяризацію. За неповних два роки Міністерство освіти і науки України ухвалило низку рішень, які чітко конкретизували й докладно розгорнули декларативний зміст 10 статті Конституції. Згідно з наказами міністра, легітимізованими відповідними візами Міністерства юстиції, вже з 2012 року випускники середніх загальноосвітніх закладів мали складати вступні випробування з усіх предметів лише державною мовою, студенти всіх вищих навчальних закладів навчаються української мови (за професійним спрямуванням) у значно збільшеному аудиторному обсязі з обов’язковою підсумковою державною атестацією (цю норму

чинічно ліквідував 2010 року своїм українофобським циркуляром Табачник), аспіранти й здобувачі наукових ступенів, вступаючи до аспірантури та складаючи кандидатський мінімум, зобов’язані були продемонструвати належний рівень мовної освіти на відповідних іспитах. Освітнє міністерство ухвалило також нові програми і методики з курсу “Українська мова” (за професійним спрямуванням), запровадило обов’язкове стажування викладачів української мови на базі провідних університетів, розпочало видання українськомовних термінологічних словників. На жаль, так і залишилися лише у планах міністра запровадження теле- і радіолекторіїв з українського ділового мовлення, державна сертифікація на знання української мови як іноземної тощо.

Це далеко не повний перелік всеохопної державної підтримки розвитку української мови, яку узаконив міністр освіти і науки у відповідних урядових документах. Можна було передбачити певну іронію скептиків у цьому випадку, мовляв, усе гаразд і кого цим здивуєш? І справді дивувало не це. Дивувало інше. Не чітко продумана професійна позиція Івана Вакарчука, а наше ставлення до неї. У кращому випадку пасивно-споглядале, байдуже мовчання. А в гіршому — національний нігілізм і політична обструкція. Зведення нового дому для національного буття (за М. Гайдегером) ми, вкотре, сприйняли неадекватно. А саме: запровадження вступних до аспірантури і кандидатських іспитів з української мови почали дошукуватися у світовій освітній практиці й не розгледіли їх, хоча насправді вони там є (наприклад, аналогічні іспити на знання рідної мови відбуваються у навчальних закладах Фландрії, Каталонії, Галісії тощо); вимогу послуговуватися в освітніх установах усіх форм власності у робочий час українською мовою сприйняли як порушення невідомо яких конституційних прав і свобод; обов’язкове складання усіх предметів українською мовою при незалежному зовнішньому оцінюванні, закидали здебільшого необґрунтованими звинуваченнями щодо змісту самих тестів. Словом, замість підтримати такі вкрай необхідні й давно очікувані міністерські нововведення, скеровані на утвердження державного статусу й міжнародного авторитету української мови, деякі університетські вчені мужі почали поспішно

організовувати наукові збіговиська під егідою Міжнародної Асоціації Гуманітаріїв (таких собі МАГів-космополітів), провокативно виголошуючи свої реферати російською мовою. Інша категорія науковців замість того, аби допомогти міністерстві незалежними рецензіями і критичними відгуками на неякісно написані підручники та навчальні посібники, розпочала процес спеціального пошуку за недосконаліми методичними виданнями з міністерською рекомендацією, незважаючи на те, що ці грифи надавав, можливо, ще Уваров, а не Вакарчук.

Реалізовувати чітко спроектований і глибоко продуманий перспективний план розвитку та державної підтримки української мови міністрові освіти і науки доводилося в нелегких умовах балансування на лівій густоті політичного вогню, принаймні між двома сил, із яких одна (ПР) на догоду москвофільській частині свого електорату невідступно прагнула відкликати міністра з посади на пленарних засіданнях парламенту, а інша (БЮТ) позірно противилася цьому лише до того часу, коли можна було за цю відставку найбільше вторгувати у тих же регіоналів. Ця штучно створена нестабільність забирала занадто багато часу і сил у міністра Вакарчука, які він без гонити за політичними дивідендами й чиновницькими привілеями (як міністр Іван Вакарчук не отримав урядового житла, а винаймав помешкання в Києві) скеровував на здійснення системних реформ у галузі освіти й науки.

Результатом майже злочинної безвідповідальності демократично-патрістичних політичних сил, що належно не підтримали чітко продуману “дорожню карту” мовної стратегії Івана Вакарчука, та незрозумілої байдужості національно свідомої інтелектуальної еліти стало те, що ми сьогодні опинилися в ситуації, коли новітній український лінгвоцид лише за два місяці 2012 року збагатився одразу кількома конкретними документальними фактами. 5 червня — 172 народні депутати 234 голосами ухвалили у першому читанні закон “Про засади державної мовної політики” — антиукраїнський підсумок прислужницького виконання депутатами від “Партії регіонів” та її лідерами політичного замовлення російської влади; 3 липня — 248 депутатськими картками цей закон із порушенням Конституції України, норм регламенту та процеду-

ри розгляду був ухвалений у цілому як продукт правових маніпуляцій та ідеологічного шахрайства і чергова спекулятивна спроба врятувати власний збанкрутілий політичний рейтинг напередодні парламентських виборів; 31 липня — фарисей найвищої проби, спікер парламенту Володимир Литвин ставить свій підпис під антиконституційним законом, попри категоричну особисту заяву в ефірному просторі про непідписання у такий спосіб ухваленого документа; 8 серпня — закон підписує безграмотний “професор” із кримінальним минулим; 10 серпня — опублікований у “Голосі України” скандальний закон набуває чинності. За цим псевдоправовим, хоча формально ніби й легітимно канонізованим, процесом наступу “руського мира” на фундаментальні основи нашої державності розпочинається ідеологічно-шовіністичний русифікаційний марш теренами Півдня і Сходу України, під час якого обласні й міські “совети” цілком виправдовують справедливість атестації, які їм виписав ще Тарас Шевченко: “раби, подножки, грязь Москви”. Цим московським брудом уже закидано майже двадцять населених пунктів, де російській мові надано регіональний статус, який частиною задекларованих повноважень всупереч здоровому глуздові вивишує її навіть над єдиною державною українською мовою.

Історико-суспільний досвід розвитку світової спільноти є яскравим свідченням того, що з втраченою рідною мовою нація приречена. Це останній форпост перед ліквідацією держави, національно-екзистенційний сенс якої Іван Вакарчук глибоко розкрив у короткому і, здавалось би, ювілейно-формальному зверненні з нагоди 75-х роковин Голодомору: “Наша держава для нас — це гарантія того, що не вивозитимуть наших Батьків, не розстрілюватимуть Поетів, не вбиватимуть Борців за нашу незалежність, не плондруватимуть наші святі місця, не глумитимуться над гідністю Народу”.

Магістральність державної підтримки української мови на найвищому щаблі урядового протекціонізму аж ніяк не витісняла на периферійні маргінеси інші важливі завдання, що постали як результат реформаційно оновленої освітньої політики Івана Вакарчука. До того ж, Вакарчукові реформи — це реально якісне покращення функціонування окремих форм чи інституцій загальноосвітнього або ж наукового

Лідія ОРЕЛ: «Ігноруються наукові засади!»

формату, а не оглуплювання громадян фальшивими моніторингами та лицемірне маніпулювання статистичними даними з єдиною метою прикриття масштабних махінацій щодо безпрецедентного розкрадання державного бюджету, які методично провадить “дешевий казнокрад” Табачник. Відкритість і прозорість при вступі до вищих навчальних закладів через всеохопне зовнішнє незалежне оцінювання знань випускників шкіл; підвищення якості наданих освітніх послуг через доступ громадських організацій та установ до ухвалення освітніх рішень і реалізації психолого-педагогічних програм; розширення автономії авторитетних в Україні та поза її межами університетів та академій із наданням їхнім ученим радам максимально розширеного числа повноважень щодо ведення наукової, господарської та фінансової діяльності; сучасний стан термінознавства в Україні та шляхи розроблення стандартів наукової термінології; реструктуризація закладів післядипломної освіти та зміна їхнього основного профілю відповідно до вимог Болонського процесу; повернення суспільного авторитету до напрямків та спеціальностей професійно-технічної освіти; формування системи цінностей особистості засобами позашкільної освіти; реформування фізичної культури, збереження здоров’я учнівської та студентської молоді у навчальних закладах України; тенденції та перспективи сучасної фізико-математичної освіти і науки та розвиток шкільної хіміко-біологічної освіти; активізація виховного процесу, що “повинен базуватися на універсальних людських цінностях і мати яскраво виражений національний характер” — ось лапідарно стислий перелік вузлових пунктів широко закритого та масштабно осмисленого реформаторського маршруту міністерського пілігримства Івана Вакарчука, якого деякі журналісти охрестили “міністром точних формул”. Однак вдумливий аналіз кожної з його освітньо-урядових ініціатив дає підстави спростувати такий дещо спрощений та однобічний підхід до оцінки управлінської діяльності міністра і свідчить про те, що професор Іван Вакарчук належить до таких “великих голів”, як Абельяр, Лейбніц, Гегель, котрі, за влучним спостереженням Германа Гессе, “мріяли вкласти духовний універсум у концентричні системи й поєднати живу красу духовності й мистецтва з магичною силою формул точних дисциплін” і “мали твердий намір зберегти вірність духові і будь-що пронести крізь... лихоліття зерно доброї традиції, дисципліни, методу й інтелектуальної честі”.

Національна одержимість, державотворчий чин та інтелектуальна честь — ось та система координат, у якій варто розглядати й вимірювати запрограмовані генетичним кодом потужного українського роду результати міністерських нововведень та освітньо-наукових пошуків правдивого Героя України, талановитого фізика-теоретика, професора Івана Вакарчука, який належить до тих велетів високого аристократичного духу, без яких розбудова української національної ідеї у нашій державі приречена.

Створення Музею, формування фондової колекції, реставрація архітектурних експонатів, польові дослідження традиційної культури, публікації, екскурсійна робота, влаштування виставок — усе це донедавна проводилося на наукових засадах. Уся діяльність Музею обговорювалася на науково-методичних, реставраційних і художніх радах. В експозиції Музею продавали вироби народних майстрів, виготовлені за традиційними зразками. Кожний музейний захід відбувався за заздалегідь складеним планом, обговорювався на нарадах. Про музейні свята та обряди повідомляли у пресі, по радіо, рекламу подавали на різних каналах телебачення.

Із 1 січня 2012 р. Музей підпорядкований Міністерству культури України, яке, на жаль, не має фахівців із музейної роботи. Із приходом нового директора Д. В. Заруби взято курс на заробляння коштів самим Музеєм. Півтора року тут не проводять польових експедицій, припинився збір експонатів, розбудова, реставрація будівель, звільнено фахівців (етнографів, архітекторів, які створювали Музей і мають великий досвід). Замість звільнених у штат потрапили 5 юристів, 5 менеджерів і фахівці інших спеціальностей, далеких від музейної справи.

Перед Музеєм стоїть низка різних завдань: зберегти пам’ятки народної культури якомога довше, провести етнографічне обстеження всіх історико-етнографічних регіонів України, зокрема Півдня, науково опрацювати зібрані матеріали, за допомогою усіх інформаційних засобів пропагувати традиційну культуру, давати знання усім її шанувальникам. Щодо пропаганди народної культури, то її сьогодні занедбали.

Постає питання: яку користь має Музей від небувало великої кількості торгових шашлично-пивних точок в експозиції, орга-

Національний музей народної архітектури та побуту України для відвідувачів був відкритий у липні 1976 року.

Уже в перші роки колектив Музею помітив, що для повного сприйняття образу народної культури різних регіонів України не вистачає показу календарних, родинних обрядів, обрядів, пов’язаних із трудовою діяльністю: оранка та сівба, сінокіс, жнива, вигін худоби на полонину, закладання хати тощо.

Із 1978 р. в Музеї почали влаштовувати свята народного мистецтва по регіонах, із 1983-го проводять етнографічні ярмарки двічі на рік. Щороку в Музеї відбувалося понад 20 свят та обрядів: колядки, щедрівки, веснянки, Масляна, свято дитячої творчості, Івана Купала, дні ремесел, обряд жнив, весілля, Покрова, День пам’яті Тараса Шевченка, вшанування пам’яті жертв Чорнобиля, День Незалежності України, вшанування пам’яті жертв голодомору 1933 року. Народних майстрів і фольклорні колективи етнографи знаходили під час польових експедицій.

нізованих його нинішнім керівництвом? Адже стаціонарних харчових точок завжди було достатньо: “Корчма”, “Шинок”, “Кулішна”, “Пролісок”. Нині центральна частина унікального природно-ландшафтного Музею української архітектури більше нагадує просякнуті шашликовим димом ряди східного базару. Як відомо, в інших скансенах України (Львів, Ужгород, Чернівці, Переяслав-Хмельницький), у Грузії, країнах Прибалтики чи Європи торгівля харчами організована в окремо виділеній зоні.

Вимога экс-міністра М. Куліняка, щоб Музей із багатющими фондами став головним чином розважальним закладом і заробляв гроші сам, хибна. Відтак із переходом у підпорядкування Міністерству культури біля входу в Музей та в експозиції “Середня Наддніпрянщина” з’явилася низка сувенірних кіосків переважно з китайським непотребом. Хто ж куратор цього “Шанхаю”?

Раніше в Музеї ми презентували лише вироби кращих народних майстрів України, які пройшли суворий відбір художньої ради. При цьому тут завжди хотілося бачити й етнографічну літературу, збірники архівних матеріалів наших численних експедицій та іншу продукцію про Музей.

Хочеться знати, наскільки виправданим є тривале перебування, і в позаробочий час, великого колективу телепрограми “Пекельна кухня” (канал “1+1”) біля реліктових архітектурних експонатів XVI—XVIII ст., які ми виявили і перевезли до Музею. При цьому, увесь сезон поруч із ними зовсім протиприродними є величезні білі “циркові шатра”, котрі шкодять історичному краєвиду експозиції Полісся, який ми до деталей відтворили для відвідувачів. Збираючи, часто самотужки, унікальні експонати і створюючи цей неповторний Музей, ми вклали в нього все своє життя, знання та душу. Тож, на мою думку, тут повинні працювати досвідчені етнографи та спеціалісти, які знають і цінують українську культуру. На жаль, їх змінили юні й проворні “торговці-менеджери” пана Куліняка.

А ось ще один аспект “пропаганди” Музею. За планом 2013 року в експозиції повинно відбутися понад 30 заходів (так було заплановано і 2012 року). Половина з них не відбувається через їхню нереальність. В оголошеннях читаємо: “Різдвяний вернісаж”, “Великодній вернісаж”, “Зустріч весни”, “Кримськотатарський фестиваль “Еґрідал”, “Перший всеукраїнський фести-

валь здоров’я”, Фестиваль традиційних українських напоїв, День хліба, Свято квітів, Свято меду, День школяра, Фестиваль традиційної української кухні, Шоколадна країна. Ці заходи не відбуваються, відвідувачі шукають їх у Музеї, і ніхто за невиконання не відповідає. Прикро, що план таких заходів рекламують Міжнародні Авіалінії України. Сподівання на заробляння грошей не здійснюються.

У дні багатьох свят Музей нагадує парк із проведенням різних шоу. Не спрацьовує його просвітницька функція, бо відвідувачі не одержують знань про регіональні особливості народної культури. Не дивно, що й працівники ЗМІ, зокрема телебачення, втрачають інтерес до заходів-нововведень. Багаторічний досвід роботи Музею переконує, що більше 20 заходів на рік планувати не варто.

На наше повідомлення Міністерству культури про невтішні справи у Музеї ми отримали таку відповідь: “Міністерство отримує звіти про роботу від усіх підлеглих йому організацій згідно постанови Кабінету Міністрів України № 419 від 28.02.2000 “Про затвердження порядку подання фінансової звітності”. А в тих звітах, як відомо, подані великі досягнення, про які колектив Музею не інформують. Ось такий контроль і допомога Музею з боку керівної організації. Якщо у столиці Міністерство так “допомагає” музеям, то що чекати підлеглим йому організаціям на периферії?”

Від редакції. Лідія ОРЕЛ, етнограф, заслужений працівник культури, яка пропрацювала у Музеї 41 рік, відверто висловила свою точку зору і перейнятість справами в Національному музеї народної архітектури та побуту України. Ми готові опублікувати й статті діючих музейників із Пирогово, оприлюднити їхні погляди на діяльність цього унікального закладу.

Фото Олександра Литвиненка

Приводом для зустрічі з поетом, лауреатом Шевченківської премії Петром Перебийносом став вихід його нових книжок.

Життя письменника осяяє трьома іменами-орієнтирами: Сковородою, Шевченком, Франком. Цей “троїстий камертон” і налаштував нашу бесіду певним чином.

— **Петре Мойсейовичу, Григорія Сковороду вважають духовною віссю української культури, науки, освіти, мистецтва, одним із найвизначніших мислителів світу. А яка іпостась чи грань постаті Сковороди Вас вразила найбільше?**

— Сковорода — наш вічний Мудрослов. Спадщину українського Мудрослова треба розглядати у єдності фундаментального і прикладного аспектів. Мене постійно бентежать роздуми про безкінечність космічного простору. Коли намагаєшся якось це уявити, відчуваєш розгубленість. А Сковорода вирішує все просто: безкінечність — це Дім Божий, у якому може бути затишно неприкаяній нашій душі. І така формула справді фундаментальна.

Ми живемо в часи, коли в кожній хаті є Біблія. Та чи спроможні ми збагнути ті закодовані істини, символи і пророцтва Святого Писання? Чи готові належно сприйняти його неоднозначну філософію? Але й тут допомагає всемудрий Сковорода. У нього Біблія — це рай Слова Божого. Водночас він застерігає, що в цьому раї “приховані диявольські сіті”, що “Біблія наповнена безоднями й спокусами”, що “треба діяти з великою обережністю”, щоб “не заплутатися нам у сіті лукаві”. І справді. Коли стоять перед людьми складні дилеми — добро і зло, любов і ненависть, милосердя і жорстокість, — кожен вирішує по-своєму, кожен обирає своє. Ось вам і прикладний аспект!

— **Якими творчими здобутками може похвалитися? Чи вдалося оприлюднити створене?**

— Практично все, що планував, здійснилося. По-перше, у видавництві “Український письменник” з ініціативи директора Юрія Буряка вийшла моя книжка в серії “Шевченківська бібліотека” — “Цивілізація дерев”.

А видавництво “Преса України” з доброї волі директора комбінату Володимира Олійника та головного редактора Наталії Синецької чималим накладом спорядило мою збірку для дітей “Зачий калач”.

Не менш радісним став вихід книжки “Тінь янгола” у Дрогобицькому видавництві “Коло”. Розкішне видання. І я вдячний за такий щедрий подарунок директору видавництва Миколі Походжай, славному нашому літературознавцю Євгену Пшеничному, редакторові Тетяні Федак та дизайнеру Наталії Валько, які створили таке диво.

А передісторія така. Дрогобичани давно помітили мою ревну зацікавленість творчістю і постаттю Івана Франка. Я прочитав весь п’ятдесяти томник. Усі тексти й примітки опрацював, проаналізував. Зусиллями Миколи Жулинського і Сергія Гальченка вийшли ще три додаткові томи. Оpubліковано те, що раніше забороняли, адже Франко написав сто томів. Ось і починають самотужки надолужувати, хоч був указ президента Ющенка про видання всього Франка. Ці три томи, до речі, оформлені так само, як “зелений” п’ятдесяти томник за номерами 51, 52, 53. Принагідно зауважу, що академічний Інститут літератури видав ще й окрему книжку усього, що у п’ятдесяти томнику було викреслено. Вона так і називається: “Покажчик купюр”.

А вже Львівський національний університет імені Івана Франка додав нових яскравих барв у Велику Франкіану. Тут побачило світ п’ятнадцять томів репринтного видання ще 1910 року “Апокрифи і легенди з україн-

ських рукописів” у п’яти томах. Це неоціненна праця геніального Франка, в якій він “зібрав, упорядкував і пояснив” дивовижні фольклорні перлини. З таким самим захопленням я сприймаю тритомні “Галицько-руські народні приповідки”, які вийшли у видавничому центрі моєї львівської альма-матер. Їх теж “зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко”.

Та й рідне вже мені видавництво “Коло” випустило прекрасний тритомник Франка. До нього увійшло й те, що за радянських часів проscribeбувалося або зовсім не видавалося.

Щодо моєї книжки, то коли зайшла мова про її видання, я сказав: “У мене грошей нема”. І раптом

Петро Перебийніс: «...засяє вдалині чумацький шлях у вишиванці»

чую: “А видамо за власний кошт. Може, собі щось придбаєте, а решту розповсюджуватимемо”. А це ж фактично районний центр. Фінансові та інші можливості обмежені. Але вміють на батьківщині Франка працювати по-сучасному, по-європейському.

Якщо говорити про нездійснене, то не омину свою п’єсу “Коридор”. Вона видана окремою книжкою, а також увійшла до вибраного у серії “Шевченківська бібліотека”. Із художнього боку я в ній впевнений. П’єса символічна: влада й особистість. І владоможці тут себе впізнають, але вона досі не втілена у театральну виставу.

— **Ви її комусь пропонували?**

— Читали у театрі імені Франка. Ще за часів Кучми вона була поставлена на радіо, часто звучала. І все було добре. Та раптом хтось почув “нагорі”, впізнав себе. Заборонили. Нині зацікавився радіоканал “Культура”, хочуть зробити нову радіовиставу. Не знаю, чи наважаться за нинішніх умов.

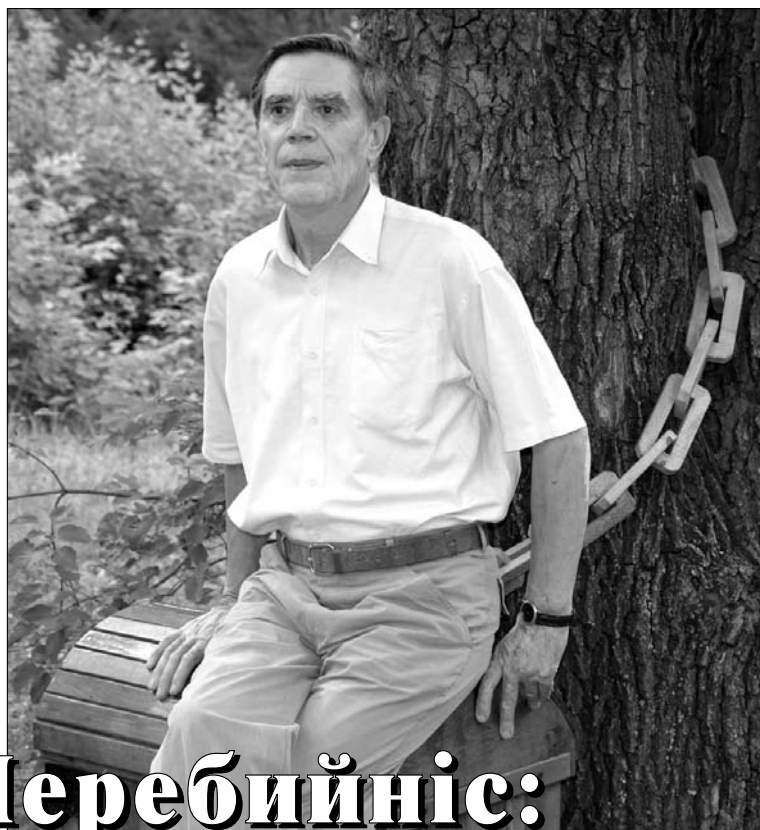
— **Яким є Ваше розуміння теперішньої ситуації в Україні, про яку кажуть: “Дев’яності повертаються”.**

— Фундамент заклали ті, кого ми нині бачимо у списках найбагатших людей, так мені здається. Кравчук — найперший, це зрозуміло. Кучма вже мусив цю гру продовжувати, бо інакше б не втримався. Ющенко, якому я дещо симпатизую, теж у цю орбіту втратив.

Не ми обираємо. Обирають сильні світу цього, в руках яких — печерний капітал. Ющенко діяв надто незграбно. Річ не в тому, що він порушував якісь національні питання, хотів демократії. Товстосуми сподівалися: ось пов’язаний з Америкою, гратиме їхню роль. Та він погано грав будь-яку роль. У кадрових, економічних, політичних питаннях дуже помилявся. А тепер кається, що наступав на граблі.

Ох, ці наші українські граблі! Вони й сьогодні не лежать без діла. Ця влада допустила величезну помилку, коли взялася за “мовну проблему”. Не треба було цього робити. Мовна ситуація до того була більш-менш стабільною. А тепер додалося гостроту у політичних питаннях, навіть у відносинах із Росією.

Влада, помилившись у мовно-му питанні, дала опозиції єдиний

шанс про щось пошуміти. Я здогадувався раніше, що опозиція не дуже хотіла блокувати мовний закон. Не пройшов би він — тоді які козири були б у неї на виборах? Якби опозиція була справді патріотична, то сповна використала б усі свої можливості. Аж до виходу всім складом із Верховної Ради.

Тому поки в Україні не буде справді українського капіталу, справді патріотичних людей серед мільярдерів, мільйонерів, поки їх не з’явиться бодай кілька, щоб активно впливати, доти ми жалюгідно виживатимемо.

А коли вже ближче до наших проблем, то давно пора б ухвалити закон про пільги меценатам. Тоді у нас культура інакше почувалася б, бізнесмени були б зацікавлені в її підтримці.

— **Кому такий закон на заваді? Кому не вигідний?**

— Просто наша культура капіталістам ні до чого. Серед них багато людей не з українською, а з російською психологією, тож їм “до ліхтаря” закон про пільги меценатам. Може, я помилюся, але все вирішують акули капіталу, а не урядники у владних кабінетах. На жаль.

— **Мають відійти совкові покоління і прийти нова генерація з новою психологією.**

— Не в совках справа. Нам так здається, що всі довкола совки. Є свої проблеми і в молодого покоління. Воно навіть не помічає, що теж совкове, тільки в іншому плані. І той, хто весь час дорікає старшим, не вміє чи не хоче збоку поглянути на себе. Хоча люди вже у всьому розібралися.

Нам треба звикати до того, що країна стала іншою. Наприклад, мене бізнес не приваблює. А когось приваблює. І тому вже не совковість чи несприйняття нових реалій правлять бал, а заздрість. Треба навчитися тверезо сприймати нові правила гри, нові явища, які увійшли в наше життя. Добрі вони для нас чи ні, але так склалося, що ми пішли у фарватері світових обставин.

— **Але чому Україна така уповільнена, пригальмована? Найбагатша серед колишніх республік Союзу, вона пасе задніх.**

— Винна насамперед влада. Вона — виразник того, що об’єктивно є. Тобто політика — виразник

економіки. А впливовий великий капітал не зацікавлений у розвитку малого чи середнього бізнесу. Чому не зацікавлений — це питання. Хоча великий капітал — це верхня частина будівлі, а фундамент — малий бізнес. Може, олігархи цього не розуміють, тож можуть розвалитися, оскільки немає фундаменту.

Економіка запрацює лише тоді, коли сформуються нормальні вільні умови для підприємництва. Ось Китай вивільнив малий бізнес, на нього спирається, і китайці завалили весь світ своїми товарами.

— **Китай навіть зберіг комуністичну ідеологію й психологію.**

— І це їм не заважає. А що ж у нас? Минають роки, десятиліття, та нічого не виходить. Фермерство на селі ледь живе. Отже, якісь сили протидіють.

Дайте народу змогу господарювати. Створіть нормальні умови, щоб легко було юридично оформляти документи, отримувати статутний капітал у банку тощо. Дайте людям державний захист. Бо у нас не встигне якийсь підприємець піднятися, як його доять і чавлять ледь не з автоматами.

В Україні неосянжа армія міліції. Вона мало не вчетверо більша, ніж наші Збройні Сили. А скільки ще різноманітних правоохоронних і юридичних структур. Однак держава не може захистити наших людей, які прагнуть творити економіку знизу. А її таки знизу треба будувати. У нас велика промисловість на ладан дихає. Скоробогатки придбали підприємства, а розвивати їх не хочуть, розганяють робітників. Якщо робітники не потрібні на підприємствах, створіть людям умови, щоб вони самі працювали і годували себе. А у нас немає вітчизняного ширвжитку, всюди зазісся китайський, часто недоброякісних товарів першої необхідності.

— **Повернімося до літературної творчості. За радянських часів з’явилися такі видатні постаті, як Василь Симоненко, Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Григор Тютюнник, Борис Олійник, Леонід Кисельов... А хто Вас нині вражає?**

— Нових яскравих постатей, які вже ствердилися за час Незалежності, багато. Постійно є виплески молодих обдаровань. Я зас-

тупник голови журі Міжнародної українсько-німецької літературної премії імені Олеса Гончара. Ця недержавна відзнака існує вже 16 років, заснували її німецькі меценати — письменниця Тетяна Куштівська та підприємець Дітер Карренбергер.

— **Отже, є державна премія імені Гончара і є недержавна українсько-німецька.**

— Так. Державну щороку присуджують тільки одному лауреату, а ми визначаємо шістьох-сімох переможців. Премія дуже демократична. Працюємо з творами, а не зазираємо у біографії. Це абсолютно не відомі нам люди, переважно з областей. Є просто блискучі поети, прозаїки, публіцисти, літературознавці. Скажімо, торішня лауреатка — прозаїк із Черкащини Марина Троян (роман “Збій”). Або харків’янка Тетяна Троїцька (роман “Акварин для Водолеї”).

Я на підбитті підсумків завжди намагаюсь яскраво показати кожного переможця. Люблю цю талановиту молодь. Але їхні досягнення не завжди мають розголос. Така нині система.

— **Суспільство не резонує...**

— Не резонує. В областях не роблять із цього свята. А хіба коли присуджують Національну премію імені Тараса Шевченка — це в країні подія? Ні. Так само лауреатів премій нижчого рангу держава не підносить. Молоді таланти зблискують і... гаснуть. Бо нема де розгорітися.

— **Цитую Григорія Сковороду: “О, якби у мене був духовний меч! Я б знищив у тобі скупість, убив розкіш і дух нетверезості, вразив би честолюбство, розтрощив би марнолюбство...” Що Вас найбільше муляє у нашому соціумі? У середовищі можновладців? Від чого Ви хотіли б позбавитися у собі?**

— Найбільше дошкулую, що в нашому соціумі саме нашого соціуму немає. Мого, вашого, взагалі народного — немає. Є їхній соціум. Їх мало, але вони всюдисущі. Вони множаться не так, як амеби, а так, як слони. Їх не може бути багато. Такий закон дикої зграї. За ними — все, за нами — нічого. Ми залежні від них, а вони — ні від кого.

А можновладці... Це фікція. Міраж. Якийсь час у дев’яностих квазіможновладцями були щирі українські патріоти. Це під їхніми лебединами крильцями плодилися хижки. Колись я казав декому з них: “Ви геніальні сліпці!” Не прислухалися. Відмахнулися. А тепер плачуть геніальними слізьми і проклинають олігархів. Та це ж ваші рідні діти, панове! Це ж ви по сліпоті своїй віддали нашу святу Незалежність у загребущі довгі руки. Пізно плачете!

Не сльозами, не горлянкою і навіть не силою можна зламати те, що творилося два десятиліття. Подолати мільйони можна тільки... мільйонами. Тобто нашим, українським, справді патріотичним капіталом. Але ж це поки що утопія. Де сучасні Симиренки, Терещенки, Чикаленки? Все під контролем чорної мамони. Навіть найможновладніші можновладці — залежні...

Ось ви цитуєте Сковороду. Я теж ці слова давно виписав для себе. А від чого хотів би позбавитися у собі, то хіба що від майже патологічної делікатності. Вона заважає мені з усією рішучістю назвати у вічі негідника негідником, злочинця злочинцем, ворога — ворогом. І ще в одному я майже невинуватий. Боюсь себе переоцінити. Мучусь, страждаю. За все і всіх виную лиш себе. Тому й тягнуся до Сковороди. Дай мені, Господи, його духовний меч!

Спілкувався
Володимир КОСКІН,
фото автора

У Європу — через стіл?

У столичній агенції УНІАН відбулася презентація Ініціативної групи Національного круглого столу “Порозуміння заради європейського майбутнього”. Його ініціюють громадські діячі, історики, політологи, журналісти. Безпосередня мета НКС — дати серйозний поштовх владі, опозиції, загалом суспільству до того, щоб Україна змогла підписати в листопаді у Вільнюсі Угоду про асоціацію з Європейським Союзом.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

У презентації в УНІАН узяли участь відомий громадський діяч В'ячеслав Брюховецький, обраний головою наглядової ради робочої групи, сформованої Ініціативною групою, політик і громадський діяч Сергій Бондарчук — координатор групи, політологи — Віктор Небоженко, Остап Кривдик, Костянтин Матвієнко, засновник і редактор Інтернет-газети “Історична правда” Вахтанг Кіпіані, інші громадські активісти.

Ініціаторами Національного круглого столу також є професор Українського католицького університету, доктор історичних наук Ярослав Грицак, правник, професор Віктор Мусіяка, генеральний секретар Світового конгресу українців Стефан Романів (Австралія).

Цей постійно діючий Національний круглий стіл має на працювати План дій для всіх політичних суб'єктів, щоб виконати зобов'язання, взяті Україною для підписання Угоди. Умови підписання Євросоюзу озвучив. Термін їхнього виконання — до початку осені, але він реальний, адже йдеться про давно назрілі кроки. Зокрема довибори у Верховну Раду, яка досі не в повному складі — нема депутатів від 5-ти округів, проведення виборів у Києві, початок реформування судової системи.

Але з часу озвучення цих мінімальних умов Євросоюзу минув не один місяць, а ситуація невтішна. Недавній міжнародний моніторинг констатував: поки що умови для укладання Угоди виконано ледве на третину. А як же решта, зокрема ухвалення нашим парламентом пакету євроінтеграційних законів? При тому, що вищі посадовці держави недавно запевнили європейську спільноту: мовляв, усе гаразд, робота триває, до листопада Україна повністю підготується до підписання Угоди. Чи доречні такі бадьорі реляції? Про це з тривогою говорили учасники презентації. Причому претензії можна пред'явити і владі, і опозиції. Щодо влади, як зазначив Небоженко, то там замінили “багатовекторність” часів Кучми на якусь вульгарну хаотичність у зовнішній політиці, причому утаємничену від суспільства. Але й опозиція не демонструє чіткого й однозначного відстоювання європейського вектора. Складається враження, що політикум переймається європейським шляхом України набагато менше, ніж пересічні грома-

дяни країни, які хочуть жити по-європейському.

Є реальна загроза зриву підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Або інший варіант: підпишуть щось настільки абстрактне, що ми ще не один десяток років мріятимемо про “європейський вибір”, а на тому і все.

Тому ініціативу громадськості має брати в свої руки. Адже конфронтація у нашому політикумі зайшла надто далеко і вже нікому не вірить. Ось чому Ініціативна група запрошує до організації Національного круглого столу насамперед громадянський сектор — керівників всеукраїнських громадських організацій, рухів, об'єднань. Обов'язкове широке залучення мас-медіа, журналістів, адже робота Національного круглого столу має бути максимально відкритою для суспільства.

Мабуть, не випадково 27 червня в Інтернеті оприлюднили написану напередодні статтю Юлії Тимошенко, в якій вона запропонувала цю ж ідею для виконання умов укладання Угоди. “Я вважаю, що треба негайно створити нову організаційну структуру, яка буде активно та публічно діяти від сьогодні і до вступу в законну силу Угоди про Асоціацію, включаючи підписання та ратифікацію цього документа”, — пише екс-прем'єр.

Навіть запропонована нею назва точно така ж — Національний круглий стіл “Порозуміння заради європейського майбутнього”.

Тимошенко пропонує, щоб учасниками круглого столу стали Президент, визначені ним посадові особи його Адміністрації та Уряду, голова Верховної Ради, керівники парламентських фракцій, профільних комітетів Ради, колишні міністри закордонних справ усіх урядів України. І ще суттєве: “Серцем цього національного круглого столу має стати участь в його роботі моральних авторитетів нації, лідерів громадських рухів та організацій, які не дадуть політикам діяти безвідповідально або за подвійними стандартами”.

Також Тимошенко пропонує, щоб круглий стіл став постійно діючим, його засідання відбувалися щотижня за присутності ЗМІ, а рішення зібрання були не лише рекомендаційними, а й затверджувалися парламентом і урядом. Доволі радикальна пропозиція. Екс-прем'єр навіть закликала депутатів Верховної Ради відмовитися від літніх парламентських канікул, щоб ухвалити євроінтеграційні закони.

Що ж, найближчий час покаже, якою є наша національна еліта.

Помісний Собор Української Православної Церкви Київського Патріархату

Дмитро СТЕПОВИК,
делегат Собору, член Секретаріату Собору, член Вищої Церковної Ради Київського Патріархату

Згідно зі Статутом Церкви, Помісні собори скликаються щоп'ять років. Помісними вони називаються тому, що в них беруть участь представники усіх рівнів Церкви: предстоятель-патріарх, усі єпископи, архієпископи і митрополити (ієрархія); делегати від священників, мирян, монастирів, духовних навчальних закладів: це так звана “повнота Церкви”. У період між Помісними соборами Церквою управляють предстоятель-патріарх разом зі Священним Синодом та Архієрейським Собором. Попередній Помісний Собор УПЦ КП відбувся 5 років тому — 2008 року.

Як і попередні Собори, Собор 27—29 червня 2013 року підвів підсумки стану духовного ооромлення у православній вірі українського народу, ширення впливу Церкви у справі морального оздоровлення суспільства, глибокого усвідомлення кожним християнином (а їх в УПЦ КП, за об'єктивною статистикою, близько 15 мільйонів душ) спасенної місії Церкви — в житті земному і житті вічному. Цим питанням була присвячена головна доповідь на Соборі — доповідь предстоятеля Церкви Святейшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета. Владика Патріарх говорив також про істотний ріст Церкви у зовнішніх показниках: збіль-

шенні числа вірників, побудові за 5 років майже 300 нових храмів Київського Патріархату, відкритті третьої Православної Богословської Академії (в Луцьку; інші вже давно діють у Києві та Львові) і духовної семінарії у Дніпропетровську, виданні сотень книг українською мовою богословського та історико-церковного змісту, підготовці освічених працівників на ниві Божій, захисті магістерських, кандидатських та докторських дисертацій із богослов'я і історії Церкви. Доповідь Патріарха Філарета надрукована окремим виданням на 44 сторінки. Владика завершив доповідь словами: “Зі смиренням у серці та упованням на милість Божу приступимо до здійснення накресленої програми Собору. З великої Своєї милості нехай Господь просвітить наш розум та наповнить наше серця миром і любов'ю, щоб ми звершили Його святу волю на Його славу. Слава Ісусу Христу! Слава Україні!” Собор канонізував 3-х

нових святих Української Церкви: князів Оскольда, Володимира Васильковича та Данила Братковського.

Із співповіддю “Значення Хрещення Київської Руси для українського народу” виступив перший член Священного Синоду, митрополит Львівський і Сокальський Димитрій, який повідав багато нових фактів та аспектів Хрещення наших предків-українців 988 року і програму святкувань 1025-річчя цієї колосальної, повік незабутньої події в історії України і всієї Східної Європи. Собор вніс деякі зміни й доповнення до Статуту УПЦ КП, зокрема про впровадження посади Патріаршого Намісника та процедури й порядку виборів Патріархів у нашій Церкві в майбутньому — це статті 17—24 Статуту. При обговоренні доповіді, співповіді, змін і доповнень до Статуту виступило багато делегатів Собору: панували справді демократичні, товариські, християнські засади цього поважного церковного зібрання.

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

“Волею українського народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вождя Євгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кровавого московсько-більшовицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, звиває весь український нарід не скласти зброю так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Українська Суверенна Держава”.

Цей Акт проголосив 30 травня 1941 року у Львові Прем'єр Державного правління Ярослав Стецько. Акт засвідчив усьому світові і, зокрема, нацистській владі Німеччини, що український народ — за-

Свято відновлення держави

30 червня українська патріотична громадськість відзначила 72-у річницю відновлення Української держави — проголошення Акту відновлення Української Держави.

конний господар на своїй землі і боронитиме її власними грудьми перед кожним, хто намагатиметься потоптати волю України.

Якщо раніше Акт відновлення Української Держави відзначався урочисто в західноукраїнських областях, то нині географія святкувань поширилася далеко на схід. Цього року патріотичні сили, серед яких були представники громадського об'єднання Українська Патріотична Альтернатива, ОУН і ОУН(Д), ВУТ “Просвіта” вперше провели урочистості в столиці України. Парк Шевченка майорів червоно-чорними, жовто-блакитними та партійними прапорами учасників дійства. Представни-

ки політичних організацій відзначили мужність учасників проголошення Акту відновлення Української Держави в умовах фактичної окупації нацистами, адже незабаром більшість із них заплатила за це концтабором...

Також присутні вшанували пам'ять легендарного командувача УПА — Романа Шухевича, який, що символічно, народився 30 червня. По телефону зі Львова зі словом привітання до урочистого зібрання у Києві звернувся син Шухевича — багаторічний в'язень радянських таборів Юрій Шухевич. Низку патріотичних пісень виконали гурт “Рутенія” та легендарний хор “Гомін”.

Закінчення.
Початок на стор. 1

Де ти, державо українського слова?

Довідник “Печать в СССР” за 1937 рік повідомляє, що в Радянському Союзі шкільні підручники видаються на дев’яносто мовах. А в журналі “Коммунист” за 1988 рік (№ 15, стор. 69) пишеться про те, що навчальний процес в СРСР проводиться тридцять дев’ятьма мовами. Отже, за п’ятдесят один рік вийшла зі шкільного вжитку п’ятдесят одна мова. Радянський Союз швидко обертався в кладовище національних мов, а російська мова була в 60-х роках ХХ ст. оголошена примусово єдиною мовою “шасливих, збратаних народів”.

Офіційною мовою компартії України стала російська мова. Якби радянська імперія проіснувала ще 50 років, українська, розстрілювана й катована, повинна була, як про це мріяли в Кремлі, зникнути. Боротьбою за державний статус української мови почалася новітня боротьба українського народу за свою державність у часи Перебудови, коли компартія почала рятувати свою мрію — комунізм економічними реформами, але твердо стояла до

кінця на позиціях придушення всіх національних рухів, особливо рухів за одержавлення пригноблених національних мов у “найдемократичнішій державі світу”.

Розуміючи той факт, що в результаті перемоги економіки й демократії Західного світу над голодоморною економікою комунізму й кривавою диктатурою великоросійської червоної імперії, англійська мова утверджується на першому місці визнаних ООН міжнародних мов, ми не можемо й не будемо беззастережно схвалювати першенство будь-якої національної мови, зокрема й англійської — у світі.

Розвал “імперії зла”, демократизація політичної атмосфери сучасного світу, воскресіння з мертвих біблійної мови іврит, жертвна й трагічна боротьба за свою мовну ідентичність і національну державність досі не визволених народів Тибету й Курдистану, війни за встановлення справедливих мовних кордонів між державами в Африці та Азії, конфліктна ситуація між

англійською та іспанською мовами у США, подібна незгода між фламандською та французькою мовами в Бельгії та Голландії, намагання відновлювачів “русского міра” запроваджувати другу державну мову на українських та білоруських землях, опір англійській мові, яку чинять французи, німці, іспанці, італійці та інші європейські нації — усе це засвідчує, що національний ренесанс у світі не закінчується, навпаки, він щойно почався й триватиме в тяжкій боротьбі за рівноправність усіх мов ще довго, доки для народів існуватиме небезпека втрати своєї національної державності, сутність якої визначає насамперед національна мова.

Людство хтось дуже мудро поділив на нації, і його завдання не в тому, щоб придумати для себе одну мову, а в тому, щоб збудувати такий лад на землі, де кожна національна мова почувалася б вільною на своїй території. Звичайно, всі народи повинні бути багатомовними. Ми нувшина показує, що малі чисельно народи знають більше мов, як

великі нації, що звикли привласнювати для своєї мови території інших народів. Це означає, що досі в століттях тривали вбивства національних мов, слабких лише кількістю своїх носів, носіями кількісно великих мов, народами, що корилися імперським ідеологіям свого шовіністичного керівництва.

Де ж ми перебуваємо сьогодні? Поляки стривожилися, відчули повернення “латини”, збагнули, що польська поезія і проза висловлювала й висловлює такі думки, намаювала й малює такі людські характери й такі образи життя, яких нема в світовій літературі. Нам, українцям, належить почути тривогу близького нам народу. Єдиномовне людство немислиме, за межами національних скарбів не матиме воно нічого, крім матеріального задоволення. Національна свідомість кожного народу стає сьогодні надбанням усього людства, на це працюють перекладачі кожної національної літератури на численні національні мови. Але Україна як національна держава сама себе не чує,

сама себе не знає, а за такого стану ніхто за кордоном не буде надихатись любов’ю до перекладання й поширення її літератури.

Тим часом у нас є такі організації, як гуманітарні інститути в Національній академії наук, перекладацькі кафедри в національних університетах, “Просвіта”, Спілка письменників, “Українська Всесвітня Координаційна Рада”, Міністерство культури і Міністерство закордонних справ України, які змогли б, якби була добра воля, зібрати в Києві перекладачів української літератури з усього світу. Нам необхідно визначити твори, які повинні бути насамперед перетлумачені й засвоєні принаймні європейськими народами. А перед тим і для того, держава наша має створити державний фонд ім. І. Франка для фінансування сьогодні й надалі в майбутньому таких міжнародних зустрічей, які вже нині відбуваються в Польщі.

Дмитро ПАВЛИЧКО
29.VI.2013

Володимир ПІПАШ,
голова Закарпатського ОО ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Шевченка, кандидат
історичних наук, член НСЖУ

27 червня на запрошення генерального консульства Угорщини в Ужгороді у складі групи закарпатських журналістів, побував на Токайщині — батьківщині знаменитих на весь світ токайських вин. Утім, метою поїздки було не вино (хоча дегустацию його для нас теж організували), а ознайомлення з Музеєм угорської мови, який із 2008 р. діє у колишній столиці історичного комітату Земплін. Це місто Шаторалья-уйхей — за кількадесят кілометрів від Ужгорода, на самому кордоні зі Словаччиною. Воно невеличке (18 тисяч мешканців), надзвичайно компактно й акуратне. Назва його, як пояснили наші закарпатські угорськомовні журналісти, у перекладі означає: “нове місто біля Шатра”. Засноване у середині ХІІІ ст. біля підніжжя та на схилах гори вулканічного походження, схожої на шатро кочівника, втікачами від монголо-татарських орд хана Батия, які у 1241—1242 рр. окупували Центральну Угорщину.

Може виникнути питання, чому цей унікальний музей (нещодавно він отримав статус національного) перебуває не у столиці Угорщини, а в маленькому містечку. Відповідь у тому, що Шаторалья-уйхей пов’язаний із діяльністю ініціатора угорського національного відродження та основоположника сучасної угорської мови та літератури Ференца Казінці (1759—1833). Тут знаходиться і його могила.

А становище угорської мови наприкінці ХVІІІ ст. було аж ніяк не блискучим. Державною та церковною вважалася латинська, знать розмовляла, як це тоді було модно у Європі, — французькою, бюргери, міщани — німецькою. Угорською (на діалектах) розмовляли здебільшого селяни. Вона не була кодифікованою, літератури на ній практично не було. Тож більшість угорських магнатів зневажливо вважали її лише “мовою селян та слуг” (а чимало європейських науковців аж до середини ХІХ ст. гадали, що угорці — це слов’яни). Тобто маємо чимало аналогій із тодішнім становищем української мови.

“Будителем народів” Центральної Європи, включно із українським народом, вважають німецького філософа, реформатора та просвітителя Йоганна Готфріда Гердера (1744—1803). Він, до речі, передба-

«Батьківщина, нація і мова — нероздільні!»

Нинішні так звані “антифашисти”, допінговані Партією регіонів, безумовно, назвали б рядок, винесений у заголовок, “бандеревським”, “націоналістичним”, а то і “фашистським”. Та тільки належить він не Степану Бандері чи Ірині Фаріон, а... авторів угорського національно-державного гімну Ференцу Кельчеї (1790—1838). В Угорщині до цих слів, а є вони “заповітом” Ф. Кельчеї, загальнонародно ставляться святобливо.

чав, що Україна у майбутньому стане “новою Грецією”. Саме під впливом ідеї Гердера “Про дух народу” починається національне відродження. Представники освічених кіл, зокрема і нащадки денационалізованої знаті повертаються до свого коріння, починають записувати фольклор, захоплюються історичними дослідженнями, пропагують літературні твори національною мовою, її кодифікують на основі розмовної, утверджують в усіх сферах життя.

Подібне відбувається і в угорців, а ініціатором постає саме Ф. Казінці, нащадок давнього дворянського роду. Тим паче, що Й. Г. Гердер угорських інтелектуалів “налякав”, припустивши, що угорці “розчиняться у слов’янському морі”.

Літературний спадок самого Ф. Казінці (а ще він був митцем) не занадто великий, однак він зумів провести величезну роботу з об’єднання навколо ідеї національного відродження, створивши великий патріотичний гурток інтелектуалів, до якого увійшли літератори, мовознавці, історики, представники аристократії, політичні діячі. Серед них був і автор угорського національного (нині — державного гімну) Ференц Кельчеї (1790—1838). До речі, як повідо-

мила наш гід-науковець (її відрекомендували нам як “пані професорку”), Ф. Кельчеї є автором чудового гасла (заповіту нащадкам), яке варто вважати основою національної ідеї будь-якого народу: “Батьківщина, нація і мова — нероздільні!”. Сучасні угорці і їхні очільники з великою шановано ставляться до цього заповіту, власне, вони є наріжним каменем державної політики.

Угорський патріот Ф. Кельчеї ще у далекому минулому розвінчав новітні “теорії” “ківалових із К” про те, що в Україні мають бути “один народ та дві мови” та їхні політичні потуги направлені на державне “двоязыччє”. Сьогодні Ф. Кельчеї каже нам, українцям: “Неможливо таке, бо без мови не буде ні вашого народу, ні держави! Втратите Батьківщину!”.

У результаті діяльності патріотів угорська мова була кодифікована, на ній виникла національна література.

На моє запитання, який із діалектів ліг в основу сучасної літературної угорської мови, пані професорка відповіла: “Наш, себто діалект, на якому розмовляли угорці, що мешкали у північно-східній частині Угорщини, на невеличкій території, що охоплює місцевість від річки Ботар до вашої Ужанщини (що на За-

На прийомі у мерії

карпатті)”. Тож, виявляється, аналог української Черкащини — за кількадесят кілометрів від Ужгорода!

Патріоти добилися поступового зростання статусу угорської мови. З 1792 р. вона стала обов’язковою для вивчення у школах, з 1805 р. у нижній палаті парламенту було дозволено проводити дебати не лише німецькою та латиною, а й по-угорськи. На листи, подані угорською, чиновників зобов’язували відповідати нею.

Символічний злам стався в жовтні 1825 р., коли Іштван Сечені (1791—1860) звернувся і до верхньої палати парламенту угорською мовою. До 1844 рр. угорська стала офіційною у всіх сферах життя Угорщини: суді, діловодстві, освіті, всі службовці були зобов’язані спілкуватися між собою винятково по-угорськи. Швидко перейшли на угорську мову міста з німецьким та єврейським населенням. Нині, згідно з офіційними даними, із десятимільйонного населення Угорщини 92 % — угорці, для 95 % її громадян рідною мовою є угорська.

Із величезною любов’ю, ніжністю та піклуванням шанують угорці рідну мову. Ви б бачили, як натхненно декламували вірші про любов до рідної мови школярі під час прийому нашої делегації у міській раді, як представники влади з гордістю розповідали, що робиться на захист, збереження та розвитку мови. Про ставлення влади до мови свідчить цитата з промови представника міської адміністрації: “У тих, хто плекає рідну мову — покликання від Бога!” Справді, нашим сусідам щодо цього варто по-доброму позаздрити...

Мета функціонування Музею угорської мови — збереження та популяризація всього, що із нею пов’язане. Від фольклору, давніх рукописів, процесів становлення, словотворення (угорська, до речі, запозичила чимало слів зі слов’янських мов, зокрема із української, що засвідчує у музеї відповідний стенд) до сучасної літератури. Цей угорський досвід наводять на гадку, що варто би було і нам, українцям, запозичити його та створити подібний Музей української мови — і мабуть, найкраще у Каневі, де духовний центр усіх українців.

У музеї регулярно відбуваються свята рідної мови (2011 р. парламент Угорщини визнав 12 жовтня Днем угорської мови), курси, найрізноманітніші виставки. Хоча заклад лише нещодавно створений, є надзвичайно популярним. Було багато відвідувачів: і дорослих, і дітей.

Крокуючи по землі Шаторалья-уйхей, пригадалося, що по ній колись ходив і видатний український філософ Григорій Сковорода. Добре було б, якби і це якимсь чином було відображене у місті.

Хочу висловити глибоку вдячність організаторам поїздки, а насамперед — заступнику генерального консула Угорщини в Ужгороді п. Ендре Саліпскі. Подорож була дуже корисною, розширила знання про наших сусідів. Саме такі акції сприяють розвитку взаєморозуміння, добросусідства та зближенню українців та угорців, включно — із українцями та угорцями Закарпаття.

Міська рада — історична будівля ХVІІ ст.

Закінчення.
Початок у ч. 25 за 2013 р.

Національний музей Тараса Шевченка завершив реалізацію проекту «Віртуальний архів Тараса Шевченка». Протягом місяця оцифрували 138 архівних справ (загальна кількість — 9 000 сторінок-документів про життя і творчість поета й художника). Частина з них доступна на сайті музею. Про це розповідає Дмитро Стус:

— У нас іде активна наукова робота, ми оцифруємо документи, створюємо електронний страховий фонд, на який ще не повністю знайшли гроші, але вже робимо його в борг, щоб на момент, коли розпочнеться попит (а це станеться вже в листопаді-грудні), мати певну кількість готового матеріалу. Бо ж доведеться оновлювати 100 музеїв в Україні, кімнати в посольствах і т. ін., а не буде з чого... Тож поки робимо без грошей, своїми силами.

Один із грантів, які вдалося вибороти, — грант Ріната Ахметова на оцифровку. Але поки що оброблено менше 1 % з того, що є в музеї. Якщо говорити про малярство, то все воно буде оцифроване, адже це не так багато — у фондах музею 26 картин і близько 650 гравюр тощо. Але до нього ще є наукова частина: де воно зберігалося, звідки походить... Купа додаткового наукового матеріалу. І з цим величезна проблема.

Ідеться про унікальні документи, які раніше не були представлені так широко, як от метрична книга 1814 року із записом про народження майбутнього поета, прижиттєві видання з автографами автора, листування державних службовців у період заслання, постові відомості про караульну службу Т. Г. Шевченка у Новопетровському укріпленні (1852 р.), особиста справа Т. Г. Шевченка Канцелярії Імператорської Академії Художеств, Справа Міністерства Воєнного департаменту Імператорського «По отношению командующего Императорской главной квартирой, об определении на службу, за возмутительные сочинения, художника Санкт-Петербургской Академии Художеств Шевченку рядовым с правом выслуги», Справа Канцелярії Чернігівського цивільного губернатора «По отношении Санкт-

Лист другий

Дмитро СТУС: «Шевченко має бути доступним для всіх»

Петербурзького оберполицермейстера об утворенні полицейського надзора за назначенням в Академіки Тарасом Шевченком» тощо. І для того, щоб зберегти їх і дати можливість ширшому загалу ознайомитись із ними, і був реалізований проект «Віртуальний архів Тараса Шевченка». Тепер музей матиме й електронний страховий фонд цих матеріалів. Для дотримання правильних умов оцифрування архівних документів працівники музею використовували високоякісні професійні сканери Solar, що не завдають шкоди оригіналам, і пройшли навчання у фахівців компанії-партнера «Електронні архіви України».

— Поки що все, що ми робимо — і оцифровка, і інші проекти, — не за державні кошти. Тому так мало: знайшли кошти — шматочок зробили, знайдемо ще — ще зробимо. Нам ідуть назустріч: роблять дешевше, більше, щось безкоштовно, але це не забезпечує системності. Хоча про програми оцифровки архівів зараз багато говориться на державному рівні, але реально за державний кошт у цьому напрямку нічого не зроблено.

— Сьогодні у світі електронні бібліотеки набули значного поширення. Поляки і росіяни активно розміщують в Інтернеті свої пер-

шодруки, популяризуючи таким чином здобутки своїх національних культур...

ють державні програми, вкладуються мільйони. Ми плануємо розміщувати оцифровку в Інтернеті, але в якому обсязі — невідомо. Потрібно вирішити питання серверного простору, хостингу. Якщо користувач Інтернету не платитиме за контент, — ми мусимо знайти під це кошти, тобто фактично це організаційно-фінансова проблема. Звісно, зараз у музеї доступно більше цифрового матеріалу, адже тут із нами працює компанія Solar, з якою плануємо робити пересувні експозиції. Фонд Леоніда Кучми «Україна» придбав нам аудіогіди, для яких англійський текст екскурсії безкоштовно зробила Національна радіокомпанія України. Ми виграли маленький грант від Фон-

ти, присвячені кирило-мефодіївцям і Тарасу Шевченку, але коштів на це немає. Тому ця робота системно не проводиться і не проводилася.

Сьогодні музеї у межах своєї наукової діяльності збирає і поширює знання про культуру та історію XIX, XX і XXI ст., здійснює методичну допомогу музеям Шевченка в Україні, допомагає їм у підготовці експозицій і виготовленні матеріалів, а також надає методичну допомогу українським громадам у Росії, США, Канаді, популяризує українську культуру.

Тут відбуваються концерти камерної класичної, народної, альтернативної музики, різноманітні виставкові проекти, майстер-класи, лекторії, літературні ве-

— Сьогодні нас не можна порівнювати з поляками чи росіянами, адже і там, і там працю-

ду «Відродження» на створення при музеї енциклопедії. Я вдячний усім нашим партнерам. Хотілося б мати більшу підтримку від держави, але ж і без того з бюджетних коштів люди отримують заробітну платню, оплачують комунальні послуги, охорону. І це дозволяє нам тримати вартість квитків, мабуть, однією з найнижчих у Києві — 5 гривень дитячий квиток, дорослий — 15. Щоправда, зараз, у зв'язку з ремонтом, вхід на виставку коштує 20 гривень, але це тимчасовий захід, бо Шевченко має бути доступним для всіх. Тому й хочу, щоб в Інтернеті музей і його колекція були представлені якнайповніше, бо навіть проживаючи в маленькому селі, користувач Інтернету повинен мати можливість оглянути віртуальну екскурсію, побачити Національний музей Тараса Шевченка.

— Як Ви отримуєте нові надходження до музейної колекції і чи отримуєте взагалі?

— Щось нам дарують, щось дістаю я чи наш зберігач, є можливість закуповувати експона-

тори, відкриті інтерв'ю, презентація художніх і літературознавчих видань, перегляд художніх і документальних фільмів. У межах культурно-освітньої програми НМТШ діє Центр дитячої творчості. У цьому контексті наступне запитання до Дмитра Стуса.

— Національний музей Тараса Шевченка є відомим у столиці культурно-освітнім і мистецьким центром. Наскільки пріоритетним є цей напрямок у його роботі?

— Коли говоримо про дух Шевченка, маємо розуміти, що навколо цієї людини завжди вирувало культурне життя. Для того, щоб Шевченко був актуальним для нинішніх митців, вони мають сюди приходити.

Крім того, тут, у музеї, представлений не тільки Шевченко, а його оточення, адже пересічна людина уявлення не має, в якому оточенні він зростав. Тож ми плануємо відкрити кімнату Кирило-Мефодіївського товариства.

Спілкувався Євген БУКЕТ
Фрагменти експозиції
фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

Анатолій ПІСОЦЬКИЙ,
Надія ВОЙТЮК

Просвіта Володимирщини в 20—30-х роках

Ніна Річинська

Історія зберегла для нас список членів Володимирської “Просвіти” за 1924 рік, складений її керівником доктором Станіславом Полянським. 65 осіб нараховувало товариство, із них 50 чоловіків і 15 жінок. Найактивнішими були доктор Станіслав Полянський, Хризант Озерів (член ради “Просвіти”), Микола Савич, Іван Зубович, Віктор Крайц (входив до ради), Микола Вітовський, Всеволод Березовський. Серед активних учасників “Просвіти” Ніна Річинська, Євген Комаревич, Олександр Цинкаловський, священник Даміан Герштанський, Микола Панасевич, Юхим Бунда, доктор Арсен Річинський, Олена Березовська та інші.

Про поступи української інтелігенції на ниві просвітництва залишила спогади Ніна Річинська: “У місті жив Филімон Устинович Кульчинський. У 30-х роках він був активним учасником “Просвіти”. Наше життя в місті Володимирі було тоді досить кипучим. Чоловіком моїм був Арсен Річинський. У місті він займався Просвітою, Пластом. Крім того, головним заняттям було дохторство. Я допомагала Союзу Українок.

Ми з чоловіком жили в Володимирі спочатку на квартирі в польського доктора, наймали 5 кімнат. Чоловік, Арсен Васильович Річинський, був знаний політичний громадський діяч Волині. За весь період життя в Володимирі влада польська, а потім більшовицька арештовувала його чотири рази. Раз сидів у польському концтаборі Береза Картузька 2,5 місяці.

Створити Просвіту в Володимирі національна свідомість інтелігенції вирішила на початку 20-х років. Песимісти, а серед них священник Микола Широцький сказав, що з цього нічого не буде. Я і мені подібні вирішили зібрати молодь міста, зокрема інтелігенцію. На окраїні міста жив старий Краєвський, який мав глуху жінку. Жила сім’я в досить просторій хаті, займаючи одну половину. Ось для культурних цілей і вирішили ми використати другу частину його оселі. В мене появилася ініціатива принести на танці кожному якогось печива, поставити чай. Така “діфіліяда” збирала всіх бажаючих. Прийшов і доктор Станіслав Полянський. В хаті зробили танці. В перерві я кажу: “Може, наступного разу кожний принесе зі своєї бібліотеки по одній-дві книжки та започаткуємо бібліотеку”.

Наступного разу всі поприносили різні книги. І зараз пам’ятаю їх назви: “Мотря” Б. Лепкого, твори Шевченка, Лесі Українки, інші. Почали населенню ставити вистави. Я сама грала в “Назара Стодолі” Т. Шевченка. Розповсюджували лотереї, “танці по запрошенню”. Навіть польська влада до нас мала симпатію. Ми намагалися поширювати все наше, українське. Василь Савич мав у спадок половину хати. Ось і каже: “Давайте в мене збиратися. Там і буде збиратися Союз Українок”. Ми так і зробили, а дах, який протікав, допомогли Василеві перекрити. Польська влада до нас все-таки з підозрою ставилася, я пізніше це зрозуміла. Підпільними організаціями тоді була Українська Військова Організація та КПЗУ.

Згадую, як заарештували Арсена Річинського. Я поїхала до Луцька до начальника забезпечення (очевидно, безпеки. — прим. моя. — А. П.) Ясінського. Мені приніс Ясінський газету, в якій написано, що Річинська очолює у Володимирі Союз Українок. Коли я приїхала до Володимира, мені сказали, що робили в Союзі обшук і знайшли під сходами листівки УВО. До нас можна було чіплятися з подібними заявами. Арсен Васильович, як член Просвіти, був український автокефаліст. До Просвіти входив Михайло Тележинський, який при М. Грушевському входив до складу Центральної Ради. В Просвіту приходив Олександр Кошиць. Згодом він емігрує в США. На Волині він відбирав здібних учасників хорової капели. Демократичними поглядами відзначався Дем’ян Герштанський, священник Василівської церкви. До автокефального церковного руху він ставився з обережністю, але був членом української Просвіти.

Коли прийшли совети в 1939 році, тоді заборонили і Просвіту, і інші організації. У Володимирі було заарештовано й вивезено 1500 чоловік, їхали в Сибір чи Середню Азію не лише українці. Вивезли сім’ю Яблонського з невісткою, єврея Шмуклера, заарештували Михайла Федоровича Тележинського. Кажуть, потім його розстріляли. На моєму шляху в Володимирі траплялося зустрічатися з багатьма розумними людьми. Як згадаю, скільки їх виселили, аж моторошно стає. Хочеться назвати відомих інтелігентів-просвітян. Це була розумна жінка Мілена Рудницька, вона очолювала Союз Українок у Львові, була і в Володимирі; Олена Кисилінська, Віктор Крайц, який потім пішов в КПЗУ, Григорій Маковський.

Переслідування Просвіти почалося за поляків. Щоб поляки не конфіскували бібліотеку, її забрав до себе Юхим Бунда. Коли прийшли більшовики, я порадила вдова Арсеном Васильовичем Річинським і вирішила йти вчителювати. Ми не могли прожити за його дохторські гроші, та й нова влада могла причепитися, чому я не на роботі. Школа була на Островецькій вулиці. Вчителювала в 4 класі, в якому було

Завершилися національно-визвольні змагання в Україні. За Ризьким миром 1921 року західні землі Волині опинилися під владою Польщі, але потяг до свободи, освіти, культури був надзвичайно сильний. Ось чому волиняни взяли участь у формуванні культурно-просвітницьких товариств, зокрема “Просвіти”. Їхні осередки виникають у Луцьку, Ковелі, Володимирі-Волинському, Горохові та інших містах і селах Волині.

70 дітей. На той час ми мали двох дочок: старшій, Славочці, було 15,5 років та 6 місяців малій Люді.

Якось приходжу в школу, а вчитель-поляк Ренда каже: мостять на ваше місце іншу людину. Я злякалася, а тоді ще до нас мама приїхала. Як на те, почався в мене мастит, чиста біда.

Пішла я до совєцьких начальників: була в інспектора Дудіна, потім у Соколова. Так мені й не сказали, що нашу сім’ю будуть вивозити. Арсена Васильовича заарештували. Ми думали якось минеться, та ні. Вивезли сім’ю. Згадую добрими словами жителів Володимира. Грузять нас в теплушки, а тут, де не візьмись, виявився єврей Лежнер. Каже польському, що дають вам все брати. Якесь стара єврейка пхала мені в валізу ковдру, інша запихала за пазуху може останні, відірані від сім’ї гроші.

Ось так воно було. Десятки сімей було вивезено з рідних місць і більшість з них не повернулися назад. Така доля була в сім’ї Барішнікових. Василя Барішнікова заарештували ніби за те, що написав карикатуру на совєцьку владу. Заарештована була і його дочка Лариса Барішнікова (по чоловіку Бохенська).

Теплий спогад про сім’ю Полянських залишила Лідія Лугова в часописі “Літопис Волині”: “Доктор любив товариство, тому його гостинний дім у Володимирі-Волинському заступав якусь неначе українську установу, де могла сходитися місцева інтелігенція на так звані недільні вечори”. Далі Лідія Лугова згадує сім’ю Хомів, Миколу Криха, його брата Юрія. “Доктор Арсен Річинський, якого я знала як пластуна (він очолював “Пласт”. — Авт.) з Підлугото, у Володимирі мав лікарську практику...”

Недільні вечори у д-ра Полянського були неначе духовим кормом на цілий довгий великий тиждень праці... Гостинний дім доктора Полянського знали не тільки приїжджі галичани, а й уся інтелігенція міста, знали й цінували всі докошильні міщани й селяни... Польська поліція знала, що дім доктора Полянського заступає читальню Просвіти й бібліотеку у Володимирі, і вони пильно стежили за доктором. Кілька разів проводили ревізію в його домі та хотіли його арештувати, але доктор Полянський зміг якось викрутитися”.

Авторитет товариства “Просвіта” був серед інтелігенції великий, і через п’ять років до цієї просвітницької організації ввійшли Кирило і Надія Закревські, Іван Коханський, Людмила Пушкарська, Микола Широцький, Григорій Смикалюк та інші. Знайомлячись із життям просвітян, цих і попередніх, переконалися у трагізмі їхньої долі. Силою певних суспільно-політичних обставин, в яких опинилися Волинь у 30—40-х роках, частина інтелігенції стала на шлях національно-ви-

звольної боротьби, увійшовши до ОУН. Інша — пішла за комуністами або ж взагалі припинила політичну діяльність.

У 20—30-х роках кількість просвітян була різною. Так, 15 серпня 1929 року Юхим Бунда склав новий список просвітян, із якого викреслено 16 членів, серед них Миколу Вітовського, Павла Барського, Йосипа Гонту, Івана Пархомюка, Олену Звонницьку, Катерину Ємець. За Статутом “Просвіти” за 1919 рік причиною вибуття могла бути військова служба, небажання працювати далі чи арешт. Цікавим є документ, який свідчить про добровільний вихід із “Просвіти” Миколи (прізвище написано нерозбірливо) 13 червня 1923 року. Автор заяви аргументує свій вихід із Ради товариства тим, що “вся культурно-просвітницька справа проводиться невідповідно до Статуту товариства “Просвіта”; 2) без жодної системи і плану; 3) без жодних вказівок і напряду діяльності; 4) без жодного зверхнього керівництва; 5) мляво, байдуже, без зацікавлення, просто хаотично”. І зроблено висновок:

Олександр Цинкаловський

“Я приневолений відійти від такої праці”. Очевидно, автор хотів і далі працювати в товаристві, але через певні труднощі й незгоди, нам невідомі, відійшов від цієї справи.

Цей факт доводить, що не можна змальовувати сторінки історії лише рожевими фарбами.

Протягом 1921—1923 рр. на Володимирщині формувалися осередки “Просвіти”. Так, у с. Ізов Володимирського повіту з ініціативи місцевих просвітян 30 січня відкрито хату-читальню. Збори постановили створити “ініціативну групу просвітян” у селі, членами якої були О. Савчук, С. Романюк, Ф. Василюк, головою ради — С. Ленартович, бібліотекарем — С. Савчук.

Архівні документи свідчать про утворення культурно-просвітницьких товариств у селах Острівки (1927 р.) — голова Омелян Коханський, бібліотекар Іван Коханський; Мишів (1927 р.) — голова Данило Кошлатий, члени Володимир Кошлатий, Степан Шевчук; Микуличі (1924 р.),

яке нараховувало 30—50 членів, 1928 року його очолював Павло Козлюк. Це один із найбільших сільських просвітницьких осередків. Активними його членами були Максим Евлагийович Атлас, Олекса Костянтинович Осовський.

У селі Хмелівка головою “Просвіти” був Назар Грабарчук, людина інтелігентна, віддана справі, самостійна. Велику просвітницьку роботу в Хмелівці проводили Степан Бобко, Степан Дацюк, Іван Литвинчук, Артем Кошман. 12 листопада 1923 року був заснований осередок “Просвіти” в селі Грибовиця.

Ініціативна група у складі 12 осіб із села Біличі висловила бажання мати свою “Просвіту”. У хатах-читальнях містечка Володимира і навколишніх сіл збиралася українська молодь, яка займалася самоосвітою.

Головна мета товариства “Просвіта” — піднесення культури та добробуту українського народу.

Активно почала працювати й литовська “Просвіта”, утворена 11 січня 1921 року з ініціативи Я. Пучковського, Г. Домбровського та інших. Волинська школа, організована просвітянами, відіграла не меншу роль, ніж хата-читальня, у піднесенні культурного рівня і національної свідомості українців. Одним із відомих просвітян села Новосілки був учитель Йосип Гонту, який користувався авторитетом у односельчан і вчителював у приватній українській школі. Сільські прохачі писали до місцевого осередку “Просвіти”: “Просимо призначити учителем Йосипа Гонту як чоловіка, котрий добре знає... шкільне діло”.

Архівні матеріали подають купці відомості про вчителя. У його “проханні на вчительство” зазначено: “Скінчив Володимирську второкласну школу в 1905 році, і 7 років учився у сільській школі. Документи згублені в час війни. 25.05.1921 р.”. І Йосипові Гонту дозволили вчителювати.

У селі Осмиловичі проживав і працював Ілля Войтович, справжній інтелігент. За його сприяння 20 жовтня 1920 року відчинила двері просвітницька школа. Без участі володимирських учителів відкриття багатьох шкіл було б неможливе. Теплими словами згадувала Ніна Павлівна Річинська члена Союзу Українок Олену Калістратівну Штунь, учительку села Руснів, її чоловіка Миколу Модестовича Звонницького, Михайла Федоровича Тележинського, Филімона Устиновича Кульчинського.

Відомий український діяч Ф. У. Кульчинський прославив волинську землю в Україні і за океаном. Вперше прізвище Кульчинського я почув від Ніни Павлівни Річинської. Він часто приходив до Арсена Васильовича, брав участь у створенні хору, гарно співав сам.

Народився Ф. У. Кульчинський 19 лютого, за новим стилем 3 березня 1891 року в селі Любче Луцького повіту (тепер це Рожищенський район Волинської області). Спочатку вчився в рідному селі, згодом — у духовній школі міста Кременець. 1915 року закінчив Київську духовну академію, став кандидатом богословських наук. Вчителював у Кам’янці-Подільському, потім у Володимирі-Волинському, Рівному. З 1927 до 1939 рр. як професор Державної православної духовної семінарії працював у місті Кременці і всіляко сприяв українізації православної церкви. Працював пліч-о-пліч з професорами семінарії Михайлом Кобриним, Анатолієм Котовичем, Левом Данилевичем.

У 30-х роках директором Кременецького історичного музею був відомий волинський історик володимирчанин О. Цинкаловський. Думається, що між Ф. Кульчинським і О. Цинкаловським у 20-х роках були досить тісні стосунки.

Филимон Устинович Кульчинський — всебічно розвинена особистість. Він був наставником молоді, особливо тоді, коли працював у семінарії. Організовував академії на честь Тараса Шевченка, проводив екскурсії зі студентами-семінаристами.

Перед приходом радянської влади на західноукраїнські землі 1939 року переїздить до Німеччини і тільки восени 1941-го повертається на Волинь. Працює в Рівному викладачем гімназії і співпрацює в газеті “Волинь”, редактором якої був Улас Самчук. За активну українську діяльність у роки фашистської окупації його заарештували німці й кинули до в’язниці. Все ж у кінці 1943 року опиняється з родиною в Німеччині. 1948-го за сприяння митрополита УАПЦ Полікарпа висвячений на диякона, а згодом — на священника.

У грудні 1948 року Ф. У. Кульчинський переїздить до Канади, де працює в теологічному відділі колегії Святого Андрія. З 1951 до 1963 рр. є адміністратором УАПЦ у Бразилії і настоятелем парафії Святого Дмитрія в Куртиблі. 1963 року переїздить у США, де був настоятелем Свято-Юріївської парафії у місті Трентон, друкувався в українських часописах. Життя складалося так, що знався він із багатьма волинянами, зокрема з Іваном Власовським, отаманом Тарасом Бульбою (Т. Боровцем), професором Юрієм Пундиком та іншими.

Помер Филимон Кульчинський 5 листопада 1972 року в місті Трентон, де й похований.

Історичні матеріали, зібрані кременецьким краєзнавцем Гаврилом Чернихівським про славного сина волинської землі Ф. Кульчинського, — це ще один крок до увічнення героїчного минулого українського народу. Багато кременчан знали його як високопорядну людину. Ось як сказав вихованець Ф. Кульчинського, колишній семінарист Олег Штуль: “Ви не знаєте, Дорогий Учителю, наскільки гріла нас любов до України, прищеплена Вами, в холодні партизанські ночі, наскільки освіжила вона нашу справу в бою, наші безкінечні ночі у в’язницях, коли над нами впавав меч невідомого, чекання смерті. Ті з Ваших учнів, що загинули по-геройськи, були крі-

плени вашими словами й зразком вашої відданості... сьогодні Ви можете з гордістю дивитися на пройдений шлях, бо він славний, густо посіяний тривкими слідами праці, яка житиме в цілому поколінні учнів, а через них житиме й у майбутніх поколіннях”.

Тодішня школа в 20—30-х роках мала багато проблем. Не всі батьки могли заплатити за навчання. Так, у селі Городно Любомльської гміни “до школи записалися 102 особи, а до кін-

Михайло Тележинський — активний діяч “Просвіти” 30-х років з сім’єю

ця року залишилося 58”. Очевидно, звіт просвітницької школи складав учитель (15 червня 1921 року), який писав про настрої селян: “І у нас є такі люде (дуже темні непросвічені), котрі казали: “Нащо нам школа, наші батьки, діди жили без грамот... нехай так живуть і діти наші”. Зрозуміло, які труднощі переборювала інтелігенція, виступаючи за відкриття шкіл.

Слід сказати, що великих коштів відділки Володимирської “Просвіти” не мали. Один із фінансових звітів Хмельницької “Просвіти” засвідчує: кошти надходили від пожертвувань громадян. Так, за 1925 рік зібрано 38 злотих і 50 грошей, із них використано на портрети 31 злотий 56 грошей. Аналіз архівних документів свідчить, що зазвичай купували найнеобхідніше: столи, крісла, книги, газети тощо. Фінансово осередки просвітніх товариств залежали від містечкового. Головний відділ товариства “Просвіта” у Львові 15 жовтня 1934 року при передачі майна Володимирської “Просвіти” турбувався про фінансову заборгованість.

Варта уваги робота бібліотек при хатах-читальнях. До осені 1927 року, за свідченням І. Власовського, просвітяни Луцького повіту отримували газету “Українська громада” у 33 філіях, “Наше життя” — у 28, “Українська нива” — у 18, “Наше слово” — у 16, “Громадянський голос” — у 6 тощо. Загалом 29 назв газет.

Каталог читальні в с. Сомине Володимирського повіту засвідчує: люди найбільше читали твори М. Грушевського, І. Огієнка, Б. Лепкого, В. Винниченка. Формуляри не велися, бібліотекар записував книги за тематикою, як у селі Бискупичі. Журнал мав 10 розділів (зокрема Українські січові стрільці, з історії української літератури тощо).

Реєстр книг села Бубнів показує, що просвітяни читали різну літературу.

Безпосередню участь у формуванні бібліотеки брали С. Полянський і О. Цинкаловський, про що свідчать їхні підписи під списками книг, якими користувалися хати-читальні.

“Просвіта” відзначала знаменні дати в історії українського народу. Наприклад, інспектор шкіл Володимирської округи дав дозвіл товариству “Просвіта” відзначати ювілей Т. Шевченка у школах. Як правило, до таких свят ретельно готувалася уся інтелігенція. У селі Біличі місцевий художник виготовив навіть програму свята, у якій згадуються твори Б. Грінченка, п’єса “Кум-мірошник”, гімн “Ще не вмерла Україна”.

Архівні матеріали свідчать, що боротьба частини священників за утворення Української автокефальної православної церкви не минула і “Просвіту”.

У лютому 1921 року з’їзд православної духовенства у Володимирі висловив свою підтримку просвітянам: “Православне духовенство вважає за святий обов’язок прийти на поміч Просвіті всім, чим тільки може. Всі міроприємства на селі, розпочаті Просвітою, — підпремо скільки сил наших стане...”

У Львові українські автокефалісти за сприяння професора І. Огієнка створили видавництво “Українська автокефальна церква”. Володимирська “Просвіта” вела в цьому напрямку чималу роботу. Питання розбудови українського автокефального руху було піднято і в листі І. Огієнка: “Для поширення ідеї національної церкви заклав я спеціальне видавництво “Українська Автокефальна Церква”, яке до цього часу випустило вже 17 брошур науково-популярного змісту. Брошури ці розіслані по всіх містах, де тільки перебувають українці... звертаюся до Вас, Високоповажене Товариство, з проханням закупити книжок Видавництва і відповідно поширити їх серед людності...”

Ці та інші книги поширювалися на Волині, зокрема, у Володимирі-Волинському. Великим і палким прихильником

автокефалії був просвітянин А. Річинський, який 1927 року брав участь у церковному з’їзді у Луцьку.

За словами Ніни Павлівни Річинської, у церковному протистоянні негативну роль відіграв єпископ Євлогій, який вважав: усе повинно бути в церкві “поруському”. З розмови з нею один із авторів дізнався, що певну негативну роль серед населення зіграло також біле офіцерство, яке емігрувало на Волинь, ним у 20—30-ті роки керував колишній білогвардієць Кедров.

Політика польської влади щодо “Просвіти” була ворожою, хоча в окремі періоди траплялися певні прояви лібералізму. Дозволялося ставити українські п’єси, співати пісні, навіть виконувати національний гімн. Незважаючи на це, на збори просвітян приходили представники влади. Так, 4 січня 1926 року на засіданні “Просвіти” села Мишів був присутній представник поліції пан Дикес. Категорично заборонялося проводити зібрання, зокрема вистави, без буфетів з горілкою.

На рубежі 20—30-х років польський уряд заборонив просвітницьке товариство. У Володимирі активні просвітяни С. Полянський, О. Цинкаловський, С. Назарук створили ліквідаційну комісію (15 жовтня 1934 року), яка зробила опис майна 13 хат-читалень. 30 жовтня 1934 року керівники Володимирської “Просвіти” склали повноваження. Частину майна просвітяни передали 16 листопада того ж року Союзові Українок.

Мине порівняно небагато часу, і в роки Другої світової війни просвітяни 20—30-х років зроблять спробу відновити колишню “Просвіту”, а ініціатором буде С. Полянський, подальша доля якого залишається невідомою.

Ось спогади Лідії Лугової: “Знаю, що перед приходом війни в 1939 році поляки вивезли доктора Полянського до Берези Картузької разом з паном Юрієм Хомою, там познайомились вони з моїм чоловіком Ярославом.

Добрый доктор Полянський, як роздобуде якусь цигарку, то давав чоловікові закурити, працював доктором і фельдшером. У военній хуртовині в 1944 році на малій станції в Німеччині зустріла випадково п. Колю Криха враз з дружиною... Він тільки сказав мені, що його мати залишилась сама вдома, а доктор Полянський уже не живе.

Нехай цей спогад залишиться замість квітів на його далеку могилу, як великого громадянина Волині, що спочив в ній вічним сном на цвинтарі у Во-

лодимирі-Волинським. Колись доктора Полянського хата була гостинна, відкрита для всіх українців: галичан, уродженців Волині чи східних земель, без різниці віровизначення. Він старався бути батьком для всіх. Хто його знав, ніколи не зможе забути”.

Без сумніву, “Просвіта” відіграла значну роль у культурній і освітній справі населення Волині. Вона мала в Західній Україні 2984 читальні, 1739 бібліотек, 63 курси для неписьменних.

Лише на Волині в 1927—1928 рр. налічувалося п’ять народних шкіл. Ще 1923 року польська офіційна статистика констатувала роботу 22 українських шкіл на Поліссі.

Національно свідомо інтелігенція по селах Волині почала відкривати українські школи. Так, у селі Білосток на Луччині методом народної толоки в 1933 році була збудована українська школа. Ініціаторами побудови була родина Коновалюків (Антін Коновалюк і його брат Олександр). А у православному храмі за їхнього сприяння з’явився високохудожній іконостас. Із приходом радянської влади 1939 року доля їхня стала трагічною. Активний діяч українського руху Антін Коновалюк отримав 25 років ув’язнення, Олександра Коновалюка розстріляли 23 червня 1941 року в Луцькій в’язниці, а його дружину і сина Василя вивезли в Сибір.

Нині син Василя Коновалюка О. В. Коновалюк — директор Володимир-Волинського агротехнічного коледжу, кандидат технічних наук. Він допоміг у відновленні історичної правди про просвітницький рух у селі Білосток.

“Просвіта” сприяла формуванню нової інтелігенції на Волині. Доля цих людей була трагічною. Не оминувала вона й Тимофія Процюка, який проживав у Володимирі-Волинському. “...пішов я в четвертий клас народної української школи, що була заснована січовими стрільцями. У 1929 році я закінчив народну школу і здав екзамен до четвертого класу Володимирської польської гімназії”.

Діяльність просвітницьких товариств в місті відіграла позитивну роль у формуванні світогляду Тимофія Процюка. За свої релігійні переконання Тимофій був репресований радянською владою. Роки поневірянь не зломив дух. Усе життя він носив тавро “ворога народу”. Ні заява, написана на ім’я першого секретаря ЦК КПРС М. Хрушова, ні скарги до посадових осіб не допомогли відновити справедливість. Лише в новітній Час ця людина була реабілітована.

Слід згадати також мешканця села Литовеж Л. Пучковського. З теплою Леон Каленикович пригадував просвітян-односельців Стаха Тихоновича Музику, Максима Дем’яновича Гришука, Федора Петровича Хруща, Володимира Черчука, Максима Боярчука, Кирила Войтюка, Ганну Кунь, Ніну Шляпкіну. Війна розпорядилася так, що більшість просвітян загинула.

Із 1939 року будь-які прояви національних почуттів розцінювалися представниками радянської влади як “петлюрівщина”, “контрреволюція” тощо, а більша частина просвітян за свої погляди була репресована.

Члени гуртка “Просвіти” села Яковичі

Проект «Толока» триває

Ольга КРИЛОВА

У стінах столичного кіно-театру “Кінопалац” відбулася прем’єра першого офіційного тізеру національного художнього фільму “Толока”. У рамках заходу знімальна група та режисер картини Михайло Ілленко змогли підвести проміжні підсумки роботи над фільмом.

“Завершилася зимова та весняна знімальні сесії фільму “Толока”, відзнято 25 % готового робочого матеріалу картини, — ділиться результатами пан Ілленко. — Фільм було з успіхом презентовано в Українському національному павільйоні кіноринку Каннського кінофестивалю у квітні 2013 року. Уже можемо поділитися й успіхами і в промоушені “Толоки”. Нашу картину відібрано для участі в Презентації проектів WORK-IN-PROGRESS третього за світовими рейтингами міжнародного кінофестивалю у Карлових Варах і на Одеському міжнародному кінофестивалі у липні 2013 року. Що стає підґрунтям успіху прокатного життя фільму”.

Український сюжет демонструє трагічність долі українців за тривалий період нашої

історії. Загальна картина, спец-ефекти, масові сцени, подані в тізері, характеризують фільм як картину, що виробляється за найвищими світовими стандартами, але з українською душею. Емоційності до тізеру додало звучання української народної пісні “Чорні очка” у виконанні лідера гурту “Мандри” Сергія “Фомі” Фоменка.

Щодо музичного наповнення фільму, то режисер-постановник фільму Михайло Ілленко повідомив, що отримав згоду на створення музики для фільму всесвітньо відомим композитором. Влад Алессіо — італієць українського походження, визнаний одним із найкращих композиторів світу зі створення музики для кіно, володар “Золотого глобуса”, улюблений композитор режисерів Бернандо Бертолуччі та Франко Дзеффреллі, створюватиме музику для фільму “Толока”.

До висвітлення перших успіхів проекту окрім знімальної та продюсерської групи долучилися організації, які надають ідейну та матеріальну підтримку художньому фільму “Толока”: Державне агентство України з питань кіно та Благодійний фонд “Велика родина”.

“Вдячна творцям проекту за їхнє натхнення та насагу до створення фільму “Толока”. Я впевнена, що нашими спільними зусиллями ми робимо велику справу у розвитку українського кінематографа”, — виступила з привітальним словом голова Державного агентства України з питань кіно Катерина Копилова.

Чергові зйомки стартували 3 червня під містом Корсунь-Шевченківський та присвячені масштабним епізодам козацької доби історії України.

“Художній фільм “Толока” — це масштабний національний проект, який консолідує у собі зусилля багатьох людей. Я вірю в те, що картина — не тільки успішний національний проект, а й стане символом України в усьому світі. Сила українського народу в нашій єдності, тільки “толокою” ми зможемо відродити наші національні цінності, зберегти традиції та розвивати культурну спадщину нашого минулого, — зазначає голова Наглядової Ради благодійного фонду “Велика Родина” Віра Ульянченко.

Прем’єра картини запланована на березень 2014 року, до 200-річчя від дня народження Великого Кобзаря.

Рано згасла зірка Оксани Гайвас

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

У Будинку архітектора відкрилася виставка робіт Оксани Гайвас. Художниця народилася у день літнього сонцестояння на язичницьке свято Сонця й перемоги Добра над Злом. Народилася у Києві — містичному місті, овіяному легендами, оспіваному Гоголем і Булгаковим. Майбуть, дата й місце народження були не випадковими... Містичні символи супроводжували все її занадто коротке життя. Оксана захоплювалася різноманітними видами діяльності: спортом, балетом, театром, журналістикою, моделювала одяг і прикраси, писала вірші й сценарії, почала роботу над романом про відьом і чаклунів.

З’явилася потреба виразити себе в живопису. На картинах художниці виникають містичні образи як спогади про переживання і досвід із попередніх втілень, як символи різних культур і часів. У її роботах, опублікованих в Інтернеті, схожість зі своєю національною культурою впізнавали представники Індії й Мексики, Північної й Південної Америки, Африки і Сходу.

У кожній яскравій та життєрадісній картині Оксани Гайвас, що представлена на виставці, багато позитивної енергетики.

Оксані було лише 35, коли її життя трагічно обірвалося цієї весни. Вона багато встигла зробити, але хто знає, на скільки шедеврів став би багатшим наш світ, якби в неї було трохи більше часу...

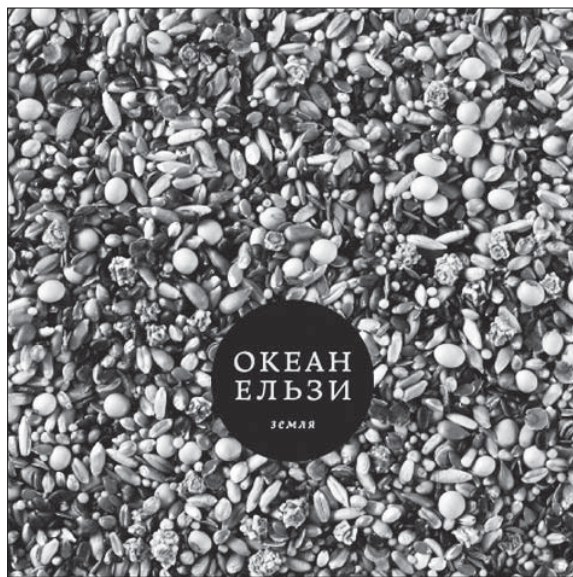
Альбом «Земля» — подія № 1

Олександр ЄВТУШЕНКО

Нині Святослав Вакарчук нібито покинув свої сольні експерименти й повернувся до публіки на чолі “Океану Ельзи” і вже кілька тижнів перебуває у всеукраїнському турі, присвяченому виходу у світ нового студійного альбому “Земля”. Його вже оцінили у Львові, Запоріжжі, Дніпропетровську... “Земля” — восьмий студійний альбом гурту, надзвичайно цілісний і сповнений величезної кількості рефлексій із реального життя. З іншого боку тут відчувається вплив класичної рок-музики, зокрема такого гранда рок-сцени, як “Лед Зеппелін”.

Отже, спробуємо розглянути альбом потреково. “З нею” — пісня-вступ, пісня-преамбула, покликана передати власну любов до землі як до першооснови, від якої все бере початок. Наступний трек “Стіна” дуже особистісний, ліричний, у ньому передано інтимно-втаємничені почуття. Пісня “Бодегіта” про життя як про свято, тому що “Бодегіта” — назва ресторану в Кубинській Гавані, де Ернест Гемінгвей полюбляв смакувати “мохіто”. На дві пісні з альбому — “Стріляй” і “Оби-

йми” гурт зняв кліпи, для чого спеціально їздили в Лондон. Ці пісні для кліпів обрали не випадково, адже вони найемоційніші в альбомі. Наступна композиція “Караван” рясніє цитатами з геніальної “ледзепі-пеліновської” пісні “Кашмір”. І це так само не випадково, оскільки Святослав Вакарчук демонструє власну систему етичних координат або, простіше, речі, на яких він формувався духовно і музично як особистість. Гарний контраст “Каравану” складає “Джульєта” — своєрідний переспів Шекспірівської трагедії про любов. Композиція “На небі” — індивідуальна рефлексія Вакарчука на навколишній світ. Два останні треки “Пори року” та “Коли навколо ні душі” — пронизливо ліричні, але дещо пафосні завдяки потуж-

ним клавішним. Загалом альбом “Земля” став ще одним великим кроком уперед для української поп-рок групи. Сьогодні “Океан Ельзи” — найальтернативніший гурт серед численних поп-рокових формацій.

Склад, у якому робили альбом “Земля”: Святослав Вакарчук — вокал; Денис Дудко — бас-гітара; Петро Чернавський — гітара, ситар; Микола Єліч — рояль, синтезатори; Деніс Глінін — барабани.

Наша книга — нашим морякам

Благодійну акцію організували книгарня-кав’ярня “Східна Брама” за підтримки БФ “Підтримка Українських ініціатив”.

Розуміючи, що українська книжка служитиме розвитку нашої культури й ідентичності, організатори заходу подарували українські книжки для поповнення фонду бібліотеки Чорноморського флоту України.

Голова благодійного фонду “Підтримка Українських ініціатив” Дмитро Снегирьов підкреслив: “Благодійна акція “Українська книга — українським морякам” безстрокова і має на меті реальними справами, а не гаслами та заявами, підтримати братів-українців, які виконують свій військовий обов’язок далеко від рід-

них домів. Українська книжка як носій мовної ідентичності народу має стати об’єднавчим чинником, який створить єдиний мовний простір від Чорного до Балтійського морів. Україна закінчується там, де закінчується українська мова. Тому наше завдання підтримати не тільки морально, а насамперед матеріально українських військовослужбовців, які стоять на захисті кордонів Батьківщини.

Це не перша подібна акція, яку започаткувала та провела книгарня “Східна Брама” та БФ “Підтримка Українських ініціатив”. Протягом 2012—2013 рр. відбулася благодійна акція “Українська книга — українцям у Польщі”.

Прес-служба ГІ “Права Справа”

На домотканому полотні не в'яне цвіт калини

Євген ЦИМБАЛЮК
Фото Є. ЦИМБАЛЮКА,
Олени ВЛАСОВОЇ

Ремесло — не коромисло, плечей не відтягне. Якраз під це народне повір'я три роки тому Володимир Дзюбак у Радивиліві вирішив відродити давні ткацькі традиції: відкрив майстерню, придбав верстати, запозвався безкоштовно навчати земляків ткацтва. Нині це справжній ремісничий центр, де не тільки виготовляють ткані вироби вручну, а й пропагують і відроджують одне з найповажніших народних ремесел в Україні.

Особисто для мене ткацтво асоціюється з великим верстатом, який батькам дістався в спадок і який узимку встановлювали в хаті, аби мама та сусідки ткали рядна — прості, в два-три кольори.

А ось Володимир Дзюбак, уроженець села Срібного, що в Радивилівському районі, фінансист за професією, зізнається: в юні роки безпосереднього стосунку до ткацтва не мав, як і увчання, яким чином виготовляють полотна.

Утім, якось вирішив написати книгу про рідне село, про його історію та нинішні часи, по-

Ткаля Мар'яна Олійник полюбляє виготовляти крайки

чав заглиблюватися в діяння предків і помисли сучасників. Відтак і виник у Володимира Васильовича намір відродити щось із цих ремесел у рідній стороні. Він обрав ткацтво. Так і зародилася ткацька майстерня в Радивиліві, для облаштування якої обрали одне з приміщень меблевої фабрики.

Почали шукати старі верстати, яких по селах лишилися чимало.

У Радивиліві, що на Рівненщині, аматори-умільці відроджують ткацтво як шановану віками українську рукодільну справу і створюють аналоги національного автентичного одягу та предметів домашнього вжитку, якими користувалися земляки в минулих століттях.

Щоправда, майже всі вони були в розібраному стані по горішах. На щастя, кілька з них вдалося повернути “до життя”.

Утім, для роботи в майстерні потрібні були нові верстати.

Їх відтворили за давніми кресленнями: із вітчизняної основи й іноземного комплекту. Зокрема берди та човники замовили в Новій Зеландії. Сировина для виробів теж закордонна, адже нині в Україні потрібних ниток із льону та конопель уже фактично немає. Та й зі спеціалістами проблема, бо зі старшого покоління на Радивилівщині є лише кілька жінок, які уміють ткати, а серед молоді — взагалі нікого. Тому відкрили курси для охочих спробувати свої сили в ткацтві.

Олена Жолоб приїхала з Києва, аби навчати ремесла майбутніх ткаль. Майстриня, що студіювала народні ремесла в Київському державному інституті декоративно-ужиткового мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука, має чималий досвід у цій справі.

— Я навчала і водночас навчалася сама, — каже пані Олена, — бо в ткацтві немає меж досконалості. Щоб відродити давні узори, інколи до ниточки розбирали старі зразки і на їхній основі ткали нові полотна. Загалом у цьому ремеслі найповажнішими є ті майстри, які у своїй ткацькій техніці використовують багато шохтин, що визначають складність

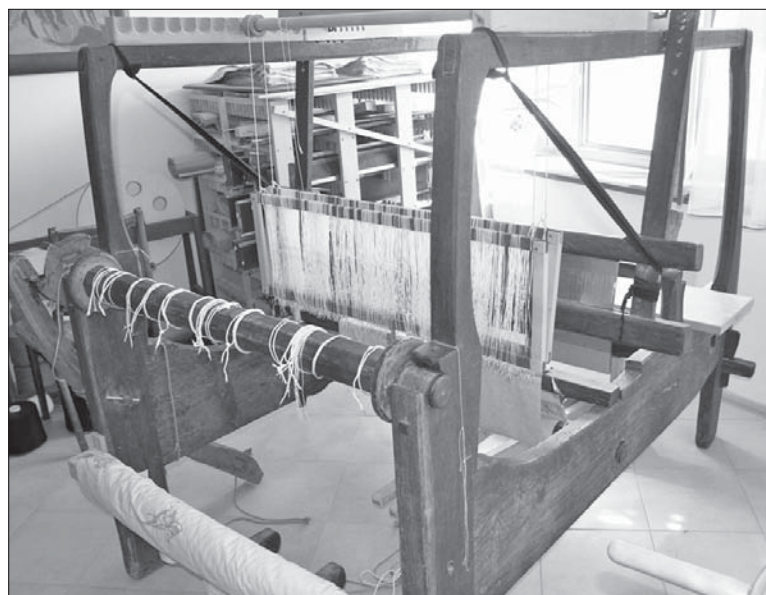
і красу тканини, її вигляд, орнамент... Колись були майстри, які могли ткати навіть на 24 шохтинах. Сьогодні більша половина з цих заправок і технік втрачена. Народні майстри переважно тчуть на 2—8 шохтинах. Ми вже довели цю кількість до десяти і надалі збільшуватимемо її, що, звичайно, має зробити вироби якіснішими та привабливішими.

— Наразі в доробку майстерні є виготовлений український одяг: крайки, андераки, запаски, намітки, — долучається до розмови майстриня Наталя Пуха, — усе це для наших попередників із минулих віків було не тільки ходовим, а й доволі престижним атрибутом. Нині зацікавленість до цих домотканних витворів повертається. Щоб виготовити погонний метр

полотна, треба до десяти тисяч разів прокинути човника з одного боку в інший. А ще більше часу йде на “заправку” верстата, тобто на його налаштування на загальний візерунок, де кожна ниточка має бути на своєму місці.

А ще своєрідною родзинкою у майстерні став Музей ткацтва, відкритий цього літа. Експонати до нього збирали протягом трьох років: тут і веретена, і прялки, і терлиця, і снувальниця, і різноманітні верстати. В експозиції також є предмети домашнього вжитку, старовинний одяг. Ходовий та рідкісний, як-от чоловіча чемерка, яку носили два століття тому. Або ж полотняний жіночий костюм сторічної давнини.

Зібрана колекція, за словами керівника громадської організації “Центр дослідження відродження Волині” Володимира Дзюбака, представляє переважно південну Волинь, тому що на цій території певні предмети побуту, ремесла зникли з ужитку раніше, ніж, скажімо, на Поліссі. Відповідно кожна збережена старожитність має особливу цінність.

Сторічний діючий верстат — головний експонат ткацького музею

Майстер-клас від радивилівських ткаль на святі “Музейні гостини” в Рівному

СЛОВО *Просвіти*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2013

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ соціальної тематики
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛІМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Інтернет-редактор
Олександр ЛИТВИНЕНКО
279-39-55

Черговий редактор
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у липні — 19 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

